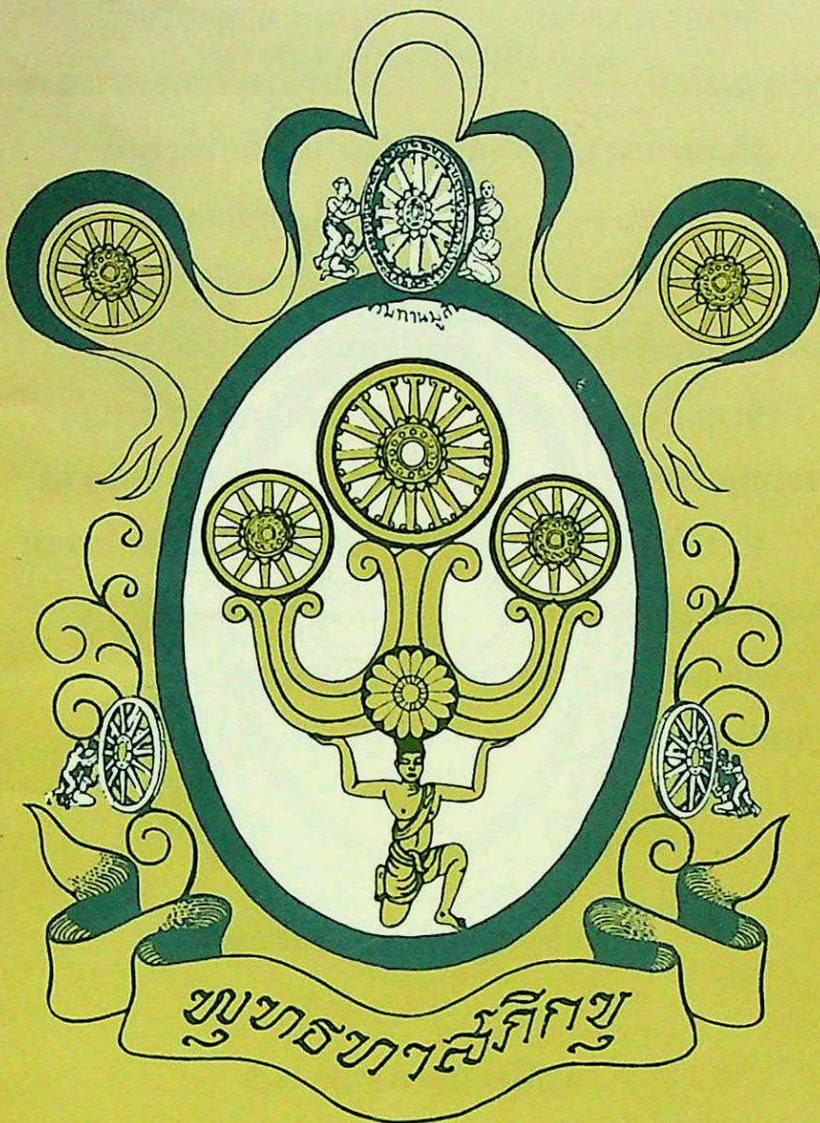

ศิลปะแห่งการใช้เคล็ดจากหัวใจพระธรรม

[ชุดหมอนล้อ อันดับ ๘๑]

อุทิศนา

จักรธรรมะมาลัย	จะหมั่นทั่วทั้งธาตตรี
แผ่ธรรมะรังษี	ตามพระพุทธทรงประสงค์ ๖
มันหมายจะเสริมศาสน์	สถาปน้โลกให้อยู่ยง
ปลอดภัยพินาศ, คง	เป็นโลกศุขสถาพร ๖
หากแล้งพระธรรมญาณ	อันธพาลกลีบร
จะครองโลกเป็นอากร	ให้เลวลู่สู่เดรัจฉาน ๖
จะทุกข์ทนทั้งคืนวัน	พิฆาตกันบมีประมาณ
ด้วยเหตุอหังการ	เข้าครองโลกวิโยคธรรม ๖
บรรษัทพระพุทธองค์	จึงประสงค์ประกอบกรรม
ตามแนวพระธรรมนำ	ให้โลกผองผ่องพันภัย ๖
เผยแผ่พระธรรมทาน	ให้ไพศาลพิชิตชัย
แปดหมื่นสี่พันนัย	อุทิศทั่วทั้งธาตตรี ๖

พ.ท.

๒๕๒๓

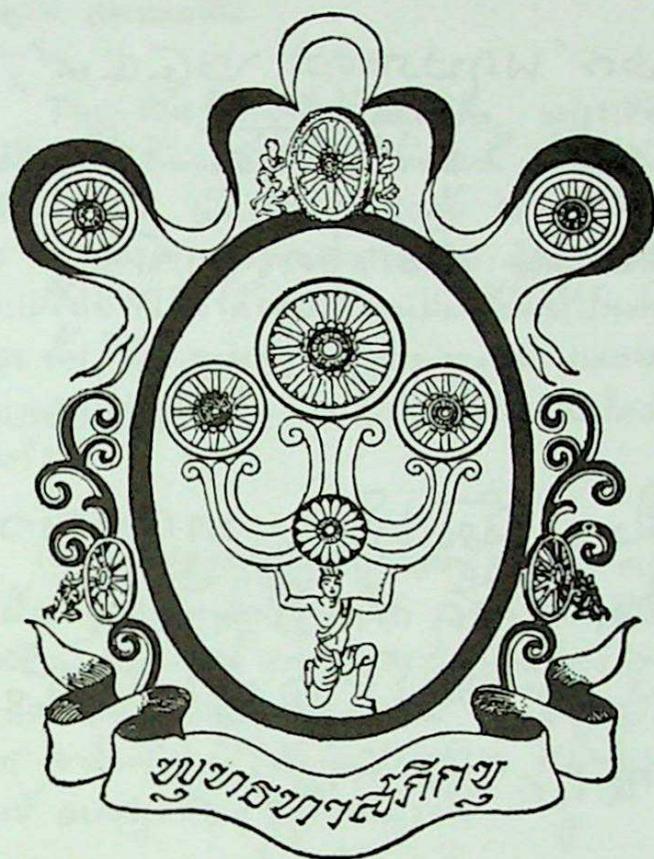

พิมพ์ที่ : **มิตรนราการพิมพ์**

259/142 ซอยพิบูลย์เวศม์ 2 สุขุมวิท 71 พระโขนง คลองเตย กรุงเทพฯ 10110
โทร. 392-0146 แฟกซ์. 381-0238

ศิลปะแห่งการใช้เคล็ดจากหัวใจพระธรรม

[ชุดหมอนล้อ อันดับ ๘๑]

๒๗ พฤษภาคม ๒๕๔๑

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ๕,๐๐๐ เล่ม

เวลาออก: เวียดนาม ๓ มีนาคม
วันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๕๗,
เขื่อน, จีน ไร่ ได้ เกิด เพ็ญจเกล้า
ห้องกาฬนี้ ออกมาเท่านั้น;

นี่คือ ไร่ เกิด จากลาว
นี่คือ ไร่ ไร่ ไร่ ไร่ ไร่
กำลัง ทำ ไร่ ไร่ ไร่ ไร่ ไร่
ผล ไร่ ไร่ ไร่ ไร่ ไร่
อุปทาน ไร่ ไร่ ไร่ ไร่ ไร่

ศิลปะแห่งการใช้เคล็ด จากหัวใจพระธรรม

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาควิสาขบูชา เป็นครั้งที่ ๑๒ ในวันนี้ เป็นการบรรยายครั้งสุดท้ายของภาคนี้ หลังจากนี้ไป ก็เป็นภาคอาสาฬหบูชา. แม้ในการบรรยายครั้งสุดท้ายนี้ อาตมาก็ยังกล่าวโดยเรื่อง *ปรมัตถศิลป์แห่งการครองชีวิต* ต่อไปตามเดิม; แต่มีหัวข้อเฉพาะในวันนี้ว่า ศิลปะแห่งการใช้เคล็ดจากหัวใจพระธรรม ซึ่งก็เป็นการสรุปรวมเคล็ดต่างๆ อยู่ในตัว. ลองฟังให้ดีๆ ศิลปะแห่งการใช้เคล็ดจากหัวใจของพระ

ธรรม หรือหัวใจของพระศาสนานั้นเอง, *เคล็ดเหล่านี้* เก็บมาจากหัวใจของพระธรรม หัวใจของพระศาสนา.

เราบรรยายเรื่อง ศิลปะในฐานะเป็นของที่พุทธบริษัทควรจะมี สามารถใช้ให้สำเร็จประโยชน์ ตามวิสัยของบุคคลผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน. ศิลปะนั้นก็คือเคล็ด อย่างที่เราเรียกกันภาษาชาวบ้านนอกคอกนา, ศิลปะมันเป็นคำสูงคำใหม่ในทางภาษา ก็ใช้กันแต่ในพวกนักศึกษา แต่ชาวบ้านนอกคอกนาเราเรียกว่าเคล็ดกันดีกว่า; หมายความว่า *เคล็ดแล้วก็ต้องเป็นของลงทุนน้อย ได้ผลมาก นำอัสจรรย์อย่างกะว่ามันเป็นปาฏิหาริย์*, มันเป็นการรวบรวมสติปัญญา ปฏิภาณ มาใช้ได้อย่างมีผลดีเกินคาด.

ท่านทั้งหลายก็คงเคยได้ยินได้ฟัง คำว่าเคล็ดมาแล้วเป็นอย่างมาก เกือบจะไม่ต้องอธิบาย แต่บัดนี้อยากจะให้สนใจในคุณค่าอันแท้จริง หรือความหมายอันแท้จริงของคำคำนี้. มันมีความหมายเท่ากับคำว่าศิลปะ มีความงามในทางความหมายแห่งความงาม เป็นความงามทางวัตถุก็มี ในทางจิตใจ หรือในทางการกระทำก็มี มันก็มีความงาม, แล้วมันสำเร็จประโยชน์มากที่สุด มันก็เป็นฝีมืออันละเอียด แต่ก็อยู่ในวิสัยที่จะทำได้

เหมือนกับว่ามันเป็นปาฏิหาริย์ที่เดียว.

ธรรมะต้องมีความประเสริฐสุด สมกับที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสว่า *อันเรากล่าวไว้ดีแล้ว. กล่าวไว้ดีแล้ว* คือต้องสำเร็จประโยชน์ ที่เป็นประโยชน์สูงสุด ก็คือดับทุกข์ได้, แล้วคนธรรมดาสามัญอาจจะเอามาใช้ได้ ยกเว้นเสียแต่คนบ้าคนบอคนไม่สมประกอบ คนธรรมดาสามัญต้องเอามาใช้ได้ ใช้อย่างเคล็ด; นี่ก็คือเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ.

ขอโอกาสสักชนิดหนึ่ง ที่จะพูดถึงคำว่าเคล็ด ที่มันเข้าใจได้ง่ายๆ ที่ชาวบ้านเขาก็รู้จักกันอยู่ทั่วๆ ไป จนกระทั่งว่าเด็กๆ มันก็รู้จัก แล้วมันก็สอนให้สืบๆ กันมา:-

เช่นว่าเราไปเก็บดอกไม้ แล้วไปถูกเข้ากับตัวร่าน หรือตัวบุงชนิดหนึ่ง มีขนขาวๆ สีเหลืองๆ เจ็บปวดมากเหมือนกับถูกไฟ แล้วก็มีเคล็ด ทำอย่างไรที่จะหายเป็นปกติทิ้ง; อาตมาก็ถูกเข้าเป็นครั้งแรก แล้วเด็กๆ มันก็เป็นอาจารย์ ว่าควักขี้มูกในรูจมูกออกมาถูทา มันก็หายเป็นปกติทิ้ง. ถ้าใครยังไม่รู้ก็รู้เสียก็แล้วกัน ว่ามันเป็นเคล็ดเหมือนกับปาฏิหาริย์ เอาขี้มูกมาถูแผลที่มันถูกร้อนเหมือนกับไฟเผา; น้ำมันง่ายเกือบจะไม่ต้องลง

ทุนอะไร แล้วมันหายเหมือนกับปาฏิหาริย์.

เหมือนกับว่าสะอึก บางทีก็น่าสงสาร สะอึกน่าสงสาร; ถ้าเป็นคนสมัยใหม่ ก็ต้องไปหาหมอ แล้วคนโบราณเขาพูดคำที่ทำให้ตกใจอย่างยิ่ง แล้วสะอึกก็จะหยุดไปทันที. อาตมาก็เคยสะอึก แล้วโยมเขาก็บอกว่า วันนี้ที่บ้านโน้นเขาบอกว่า มึงไปลักของๆ เขา มันก็สะดุ้งแล้วก็กลัว แล้วก็หายสะอึกทันที; นี่คู่มันจะเป็นเคล็ดที่ไม่ต้องไปโรงพยาบาล ถ้าเป็นฝรั่งก็ต้องไปหาหมอที่โรงพยาบาล. แล้วก็ยังมีวิธีอื่นอีก เช่นว่าเอาของแข็งมากดเส้นโลหิตแดงลงไปให้แน่น การสะอึกก็จะหายทันที; นี่มันเคล็ดอย่างนี้ มันเป็นปาฏิหาริย์ของธรรมชาติ ถ้าใครรู้ มันก็ได้รับประโยชน์ ไม่มีอะไร มันก็ได้รับประโยชน์จากสิ่งๆ ที่เรียกว่าเคล็ด.

ขอให้สนใจ อย่ารู้จักพูดเฉยๆ ว่าเคล็ด มันมีมากมายนับไม่ไหว ที่แก้กันได้ง่ายๆ แวบเดียวหาย หหมดปัญหาอย่างนี้. ท่านทั้งหลายก็จงรู้เถอะว่า แม้ธรรมะนี้ก็มีความค่าในลักษณะที่เป็นเคล็ด จะเปลี่ยนสิ่งต่างๆ ให้มันพลิกกลับ อย่างที่เรียกว่าปาฏิหาริย์ คือที่มีความทุกข์ มันก็กลายเป็นไม่มีความทุกข์ คือมันดับทุกข์ได้อย่างกับปาฏิหาริย์.

ฉะนั้นพระธรรม หรือพระพุทธศาสนาของเรา มีส่วนที่เป็นหัวใจอันแท้จริง เราอาจจะเอามาใช้ให้เป็นเคล็ด สำหรับจะดับทุกข์ได้ ตามสมควรแก่เหตุการณ์ อาตมาจึงว่า มันเป็นเคล็ดจากหัวใจของพระธรรม.

พระธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนา มีความลึกซึ้งด้วย มีความกว้างขวางเหลือประมาณด้วย; ในหัวใจของธรรมะอันลึกซึ้งและกว้างขวางนั้น ล้วนแต่มีเคล็ด คือความสำคัญที่สรุปได้เป็นอย่างๆ เป็นเรื่องๆไป. เอามาทำให้คนเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางจิตใจ ดับกิเลสได้มันก็ดับทุกข์ได้ ในลักษณะที่เหมือนกับปาฏิหาริย์ แต่มาเรียกว่าเคล็ด; บางคนอาจจะไม่ชอบ เห็นว่ามันเป็นคำที่ต่ำต้อย เหมือนกับไปลดค่าลดราคาของพระธรรม.

เดี๋ยวนี้อาตมาก็ไม่ได้ตั้งใจ หรือเจตนาที่จะลดค่าของพระธรรม เพราะว่าพระธรรมนั้นต้องเป็นสิ่งสูงสุด ยกขึ้นไว้ในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด ควรแก่การสักการะบูชา; แต่ไว้ในพระธรรมนั้น มีส่วนที่เอามาใช้ได้ ในบ้านในเรือน ในหมู่บุคคลผู้มีความทุกข์ ถึงขนาดที่เรียกว่า เอามาเช็ดน้ำตาให้บุคคลได้ ถ้าว่าเขา

เป็นพุทธบริษัทที่แท้จริง. กล่าวอยู่แต่ว่าไม่เป็นพุทธบริษัทที่แท้จริง เป็นพุทธบริษัทกันแต่ปาก, ไม่เป็นผู้รู้ ไม่เป็นผู้ตื่น หรือผู้เบิกบานโดยแท้จริง. ขอให้สนใจในข้อนี้ พยายามปรับปรุงตนเอง ให้เป็นพุทธบริษัทที่แท้จริงกัน ก็จะได้รับประโยชน์มาก ไม่เสียทีที่เป็นพุทธบริษัท เป็นแน่นอน.

ยาแก้สรรพโรค

ที่นี้ก็จะพูดกันถึงเรื่องเคล็ดต่างๆ ที่ว่าถอดเอามาจากหัวใจของพระธรรม หรือหัวใจของพระพุทธศาสนา; บางคนก็อาจจะทายออกแล้ว ว่ามันจะหมายถึงอะไร แต่บางคนก็ทายไม่ออก. อาตมาก็จะบอกเลยว่า ที่เราเคยพูดกันมาเมื่อไม่นานมานี้ ก็เป็นของวิเศษที่จะดับทุกข์ได้ ที่เรียกว่า ยาแก้สรรพโรค กินแล้วก็ เป็นโลกอุดร บางคนก็อาจจะยังจำได้ ถ้าจำไม่ได้ ก็ให้อ่านให้ฟังอีกสักครั้งหนึ่ง ว่า.

ต้นไม่รู้ - ไม่ชี้ นี้เอาเปลือก

ต้นข้างหัวมัน นั้นเลือก เอาแก่นแข็ง

อย่างนั้นเอง เอาแต่ราก ฤทธิ์มันแรง
ไม่มีกู - ของกู แสง เอาแต่ใบ

ไม่นำเอา - นำเป็น เฟินเอาดอก
ตายก่อนตาย เลือกออก ลูกใหญ่ใหญ่
หกอย่างนี้ อย่างละซั้ง ตั้งเกณฑ์ไว้
ดับไม่เหลือ สิ่งสุดท้าย ไซ้เมสึดมัน

หนักหกซั้ง เท่ากับ ยาทั้งหลาย
เคล้ากันไป เสกคาถา ที่อาถรรพ์
สพฺเพ ธมฺมา นาลํ อภินิเวสาย อัน
เป็นธรรมชั้น หฤทัย ในพุทธนาม

จัดลงหม้อ ใส่น้ำ พอท่วมยา
เคี่ยวไฟกล้า เหลือได้ หนึ่งในสาม
หนึ่งช้อนชา สามเวลา พยายาม
กินเพื่อความ หมดสรรพโรค เป็นโลกอุดร ฯ

บางคนจำได้แม่นยำ เอามาท้องให้ผู้อื่นฟังได้ก็มี, บางคนก็เห็นว่า มันเป็นเรื่องบ้าๆ บอๆ ป่วยการจะจำไว้ ไม่เห็นจะมีประโยชน์อะไร อย่างนี้ก็มี. เดี่ยวนี้อาตมามายืนยันว่า ยาหมอนี้ประกอบไปด้วยเครื่องยา ๗ อย่างนั้นแหละ แต่ละอย่างๆ นั้นคือหัวใจของพระธรรม หัวใจของพระพุทธศาสนา ดึงเอามาใช้ให้เป็นประโยชน์ หมายถึงเคล็ดแต่ละอย่างๆ ดังที่ต้องการจะใช้ในโอกาสนี้นั่นเอง.

ปัญหามันจะมีขึ้นมาว่า จะต้มยานี้กินกันอย่างไร? จะไปเอาเครื่องยานี้มาจากไหน? ที่ว่าจะไปเอาเปลือกไม่รู้ไม่ชี้มาแต่ไหน? จะไปเอาแก่นช่างหัวมันมาแต่ไหน? จะไปเอารากอย่างนั้นเองมาแต่ไหน? นี่คงจนปัญญา ไม่รู้ว่าจะไปเอามาแต่ไหน ก็เลยหมดความตั้งใจ หมดความสนใจ เลยไม่รู้ไม่ชี้ เรื่องมันก็ตายด้าน ก็เป็นไปไม่ได้.

ทีนี้เพื่อจะให้สำเร็จประโยชน์ ให้หาเอาเครื่องยาเหล่านี้มาให้ครบ, มาต้มกินให้จนได้ เราก็จะได้รับประโยชน์ คือไม่เสียเปล่า; นี่ก็เอามาใช้อย่างเคล็ดแต่ละอย่างๆ. รู้จักใช้เคล็ดทั้ง ๗ ประการนี้แล้ว มันก็เหมือนกับต้มยาแล้ว กินแล้ว แล้วก็

สบายแล้ว; ฉะนั้นถือว่าแต่ละอย่างๆ คือเครื่องยานชนิดหนึ่งๆ.

ก็ลองสนใจให้ดี ว่าเมื่อถูกใช้ให้ไปหาเครื่องยานานนี้ จะไปหาที่ไหน ถ้ามีสติปัญญาก็คงจะหาพบ. เราจะไปหาเครื่อง ยาน ๗ อย่างนี้มาจากไหน? มันก็หามาจากพระธรรม หามาจาก หัวใจของพระธรรม.

แล้วมันจะหาได้ ก็ต่อเมื่อมันมีเรื่อง ถ้ามันไม่มีเรื่อง มัน ก็ไม่มีสิ่งที่จะเป็นเครื่องยา. เรื่องของกิเลส ตัณหา ความทุกข์ มันเป็นอย่างนี้เอง มันต้องมีเรื่อง สิ่งนั้นเกิดขึ้น แล้วมันจึงจะมี การดับ หรือการกระทำให้ดับ นี่เครื่องยามันจึงจะมี.

เอาละ จะพูดกันถึงเรื่องนั้นเลยทีเดียวน่า เกล็ดแต่ละ อย่างๆ ที่เป็นเครื่องยาแต่ละอย่างๆ นั้น มันจะมีได้อย่างไร.

ไม่รู้ ไม่ชี้

อย่างแรกที่สุด ก็มีชื่อปรากฏแล้วว่า **ไม่รู้ไม่ชี้.** คน ธรรมดาก็พูดเป็นว่า **ไม่รู้ไม่ชี้** แต่มันพูดด้วยอวิชา ด้วยความโง่; **ไม่รู้ไม่ชี้**ของคนนั้นก็ไม่มีประโยชน์ ใช้เป็นยาไม่ได้ แล้วแถมจะ

เป็นอันตรายเสียอีก เพราะเขาไม่รู้ว่่า ไม่รู้ไม่ซึ้นนั้นคือทำอย่างไร, ไม่รู้ว่่าจะทำแก่ใคร, ทำเมื่อไร, หรือทำที่ไหน, ทำเท่าไร เป็นต้น.

เราได้ยินคนพูดอย่างโมโหโทโสว่า *กูไม่รู้ไม่ซึ้น* อยู่บ่อย ๆ ทั่ว ๆ ไป ในหมู่บ้าน. ไม่รู้ไม่ซึ้นของคนชาวบ้านนั้น ไม่ใช่อย่างเดียวกัน คนชาวบ้านเหล่านั้นเป็นโรคประสาททอมแถม ทั้งที่พูดอยู่ว่่าไม่รู้ไม่ซึ้น เพราะมันเป็นเรื่องของคนโง่ มันไม่รู้ไม่ซึ้นในคราวที่จะรู้จะซึ้น มันไม่รู้ไม่ซึ้นไปเสียหมด, ถ้ามันรู้จักใช้คำว่่า ไม่รู้ไม่ซึ้น อย่างถูกต้อง ก็จะไม่เป็นโรคประสาท เหมือนที่กำลังเป็นกันมากขึ้นทุกที.

คนนั้นเป็นคนจึ้ระแวง มีอะไรเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็เก็บมาระแวง จนสลัดออกไปเสียไม่ได้. มันมีความโง่แม้ในเรื่องของความทุกข์ ที่ควรจะถือว่่า เป็นเรื่องของเด็กเล่น เช่น เสื่อมลาภ เสื่อมยศ หรือถูกนินทา เป็นโลกธรรมฝ่ายอนิฏฐารมณั์ มันสลัดออกไปไม่ได้. มันก็ไปรู้ไปซึ้นกับคำนินทา หรือว่่าสิ่งที่มันเกิดตามธรรมดา เป็นเรื่องเสื่อมยศ เสื่อมลาภ มันก็สลัดออกไปไม่ได้ มันไปรู้ไปซึ้นมากเกินไป; มันก็ต้องเป็นคนจึ้ระแวง เต็มไปด้วยความวิตกกังวล แล้วก็เป็นโรคประสาท.

นี่ไปสังเกตดู คนที่เป็นโรคประสาทอยู่นั้น เขาเป็น
คนรู้ชี้แก่งไปเกินไป ในสิ่งที่ไม่ควรจะไปรู้ไปชี้, แล้วไม่
รู้จักไม่รู้ไม่ชี้ ในสิ่งที่มันควรจะไม่รู้ไม่ชี้จริงๆ.

พระพุทธเจ้าท่านได้สอนหลักธรรมะอย่างหนึ่งไว้ เรียกว่า
เรื่องของบุคคลผู้มีชีวิตอยู่วันเดี๋ยวก็น่าชม คือไม่ไปรู้ไปชี้ สำหรับ
จะเอามาเป็นเครื่องวิตกกังวลและระแวง. พระองค์ได้ตรัสว่า
ยทติตมฺปหีนนฺตํ เรื่องที่เป็นอดีตมันก็ล่วงลับไปแล้ว ละไป
แล้ว, อปฺปตฺตณฺจ อนาคตํ เรื่องที่ยังเป็นอนาคตนั่นก็ยังไม่
มาสักที ก็ไม่ต้องไปกังวลกับมัน, ปจฺจุปฺปนฺนณฺจ โย ธมฺมํ
ตตฺถ ตตฺถ วิปสฺสติ เรื่องใดเป็นปัจจุบัน เอามากระทำไว้
อย่างแจ่มแจ้ง ชัดเจน ควบคุมไว้ให้ได้.

ถ้าเป็นอย่างนี้มันก็ไม่อาลัยในอดีต, ไม่กังวลต่ออนาคต,
แต่มันแจ่มแจ้งอย่างยิ่งอยู่ในปัจจุบัน มันก็ไม่ต้องเป็นโรค
ประสาท มันก็ไม่ต้องเป็นทุกข์. นี่เรารู้จักใช้คำว่าไม่รู้ไม่ชี้กัน
ในเมื่อมันมีสิ่งที่ไม่ควรที่จะไปรู้ไปชี้เกิดขึ้น. ฉะนั้นถ้าใครเป็น
โรคประสาท นอนไม่ค่อยจะหลับ ก็ดูให้ดีๆ มันจะต้องใช้เคล็ด
ข้อนี้.

ที่ลึกซึ้งไปกว่านี้ ก็คือว่า เราไม่เที่ยวไปรู้ไปซึ้กับสิ่งนั้น กับสิ่งนี้ให้เสียเวลา เพราะว่าเราหาสิ่งสูงสุดได้จากภายใน เราหาดวงแก้วอันสูงสุดได้จากภายใน. ดังนั้น *ไม่รู้ไม่ชี้* กับเรื่องภายนอก ตัดทิ้งออกไปเสียได้เลย เรื่องภายนอกเหล่านี้ *เพราะเราหาความสงบ ความเป็นสุขได้จากภายใน.*

นี่เราก็พบเครื่องยาอย่างหนึ่งแล้ว ที่เรียกว่า *ต้นไม่รู้ไม่ชี้* นี้เอาเปลือกมันมาทำเครื่องยา หรือว่าจะเป็นเคล็ดเฉพาะเรื่องกินอย่างเดียวกันก็พอ ใช้อย่างเดียวกันก็พอ, รู้จักใช้เคล็ด*ไม่รู้ไม่ชี้* นี้ อย่างเดียวกันก็พอ แก้ปัญหาได้ ดับทุกข์ได้; แต่เดี๋ยวนี้เราจะหาให้ครบเป็นยาหม้อใหญ่ ๗ อย่าง ก็ดูกันต่อไป.

ช่างหัวมัน

ทีนี้ก็มาถึงคำว่า *ช่างหัวมัน* คำว่า*ช่างหัวมัน* นี้ ฟังดูก็เป็นคำหยาบคาย น่าเกลียดอยู่ไม่น้อย แต่เราเดินไปตามข้างบ้านข้างเรือน ข้างครัว ก็มักจะได้ยินเสียงว่า *ช่างหัวแม่มัน* อยู่อย่างนี้บ่อยๆ; แต่คนพูด*ช่างหัวแม่มัน*นั้นแหละ มันกลับเป็นโรค

ประสาท กลับมีความทุกข์ กลับมีปัญหาอะไรมากไปเสียอีก เพราะว่ามันเป็นช่างหัวมันคนละชนิด. เราต้องเอาช่างหัวมัน อย่างของพระพุทธเจ้า คือให้มันได้ของจริง ได้เครื่องยาที่แท้จริง ไม่ใช่ช่างหัวมัน ของแม่จี้โมโหโโสที่ชอบค่าลูก.

ช่างหัวมันนี้ มันจะมีให้เห็น หรือหาพบได้ ต่อเมื่อเรามองเห็นว่า น้ำมันเปลี่ยนแปลงไปตามกฎของมัน สังขารทั้งหลาย มันจะต้องเปลี่ยนแปลงไปตามกฎของสังขาร ไม่คอยมาตามใจเรา ไม่ตรงกับที่เราต้องการ.

เมื่อสังขารมันเปลี่ยนแปลงไปตามกฎของมัน ก็ช่างหัวมันก็แล้วกัน เราไม่ไปเอามาสำหรับจะเป็นทุกข์ พยายามกระทำให้ตรงกับเรื่อง ว่าจะต้องช่างหัวมันกันอย่างไร; ในบางเรื่อง ช่างหัวมันไม่ได้ ก็มี มันจะเกิดความเสียหายขึ้น ถ้าช่างหัวมัน หมายความว่าต้องเอาใจใส่ เป็นเรื่องที่ปรับปรุงได้ เป็นเรื่อง ที่แก้ไขได้ อย่างนี้ต้องเอาใจใส่อย่างเต็มที่. แต่ถ้ามันเป็นเรื่อง ของสังขาร ที่จะเปลี่ยนไปตามกฎของมัน ไม่ยอมตามใจเราแล้ว ก็ช่างหัวมัน.

เรื่องที่เราโง่ไปแล้ว ก็แล้วไป ช่างหัวมัน, กรรมเก่า

ไม่ต้องไปแก้ไข ไม่ต้องไปสนใจ ก็ช่างหัวมัน; มุ่งแต่จะ
 ทำให้สิ้นกรรม กรรมใหม่ก็ไม่มี กรรมเก่าก็หมดไปแล้ว.
 นี่เราต้องการอย่างนี้ ฉะนั้นเราจึงช่างหัวมัน ไม่เอามาอน
 ราคาญเป็นทุกข์ทรมาน; แม้แต่ว่าเป็นเรื่องของกรรมเก่า มา
 ศึกษาเสียใหม่ ควบคุมผัสสะเวทนากันเสียใหม่ แล้วกรรมเก่าก็
 จะหมดฤทธิ์หมดพิษไปเอง แล้วเราก็มุ่งแต่ความสิ้นกรรม ที่
 เรียกว่า กรรมไม่ดำไม่ขาว.

แม้แต่สวรรค์อันสวยงาม ที่หวังกันนักปรารถนากันนัก
 วิมานอันสวยงาม อะไรอันสวยงาม; นี่ก็เอามาสำหรับทรมานใจ
 เอามาสำหรับวิตกกังวล กลัวว่ามันจะไม่ได้ แล้วก็เป็นเรื่องในฝัน
 ทั้งนั้น เพราะเป็นเรื่องของความเชื่อ และความหวัง นี่ก็เอามา
 ทรมานตัว ไม่รู้จักช่างหัวมัน. ถ้ารู้จักช่างหัวมัน ก็ระวังความ
 ถูกต้องอยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ สวรรค์อยู่ที่นั่น สวรรค์อยู่ที่
 การประพฤติกระทำถูกต้องที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
 สวรรค์ในความฝัน ในความเชื่อนั้น มันจะเป็นอย่างไรก็ช่างหัว
 มัน.

เดี๋ยวนี้ก็ยังมียศของกิเลส ที่เอามาหลงใหล เอามายึดถือ.

ที่จริงมันก็เป็นเพียงเศษของกิเลส ของความสุข ความสนุกสนาน เอรีดอรรอย ที่เหลือเศษอยู่ ก็เอามาเป็นเรื่องหนักอกหนักใจ, เอามาเป็นเรื่องทะเลาะวิวาทกัน, แล้วก็จมอยู่ในเรื่องเหล่านั้น จมอยู่ในเรื่องที่โง่ไปแล้วไม่รู้จักแล้ว เรื่องกรรมเก่าที่ไม่ต้อง แก้อะไร, ทำความสิ้นกรรมกันดีกว่า; อย่างนี้ไม่ทำ.

มันไม่รู้ว่ สิ่งเหล่านั้นแหละช่างหวัมันดีกว่า อย่าเอามา สำหรับทรมานใจ; แล้วก็มีความแน่ใจว่า กูต้องไป กูต้องไป กู ไม่อยู่กะมึง กูไม่อยู่ที่นี้กะมึง. กูต้องไป คือกูจะต้องละสิ่งเหล่านี้ สิ่งโง่เขลาทรมานจิตใจเหล่านี้ ไม่เอากะมึง, กูจะต้องไป ไป อย่างที่พระพุทธเจ้าท่านชวน ไปสู่ที่สุดแห่งความทุกข์ ไปจาก วัฏฏสงสาร เป็นต้น; เดียวนี้ก็มาหลงติดอยู่กับเรื่องที่โง่เขลา มันก็ไปไม่ได้.

ฉะนั้นเมื่อมีอะไรเกิดขึ้น สำหรับผูกพันจิตใจให้ติดอยู่ที่นี้ ติดอยู่กับกิเลส ติดอยู่กับกองทุกข์ที่นี้ เป็นของชวนให้อาลัย อารมณ์อันละเอียด แล้วก็ต้องรู้จักใช้ช่างหวัมัน. ถ้ารู้จักใช้ช่าง หวัมัน ในคราวที่ควรจะต้องใช้ช่างหวัมัน ก็หมายความว่า หาพบ เครื่องยาอีกอย่างหนึ่งแล้ว เครื่องยาอย่างที่ ๒ หาพบแล้ว ช่างหวัมัน

จนเป็นที่แน่ใจว่า กุต้องออกไปให้ได้ ไม่ยอมให้มีการผูกพัน.

อย่างนั้นเอง

ที่นี้ก็มาถึงอย่างที่ ๓ ที่เรียกว่า อย่างนั้นเอง ที่จะต้องเอารากของมันทำยาให้ได้ อย่างนั้นเอง อย่างนั้นเอง นี่มันเป็นเรื่องลึกซึ้ง. เมื่อมีอะไรแตกทำลายวิบัติลงต่อหน้าต่อตา อย่างที่ไม่คาดฝันมาแต่ก่อน หรือว่ามันกำลังจะเป็นอย่างนั้นก็ดี ก็ให้รู้จักคำว่า อย่างนั้นเอง อย่างนั้นเอง ตามหลักของพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่า ตถตา.

เคยอธิบายกันมาแล้วหลายครั้งหลายหน คำว่าตถตา แปลว่าอย่างนั้นเอง, เช่นนั้นเอง, ตามเหตุตามปัจจัยของมันเช่นนั้นเอง. มันเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา คือมันมีความเป็นเช่นนั้นเองของมันเช่นนั้น; ทำไมจะต้องไปฝืนให้มันเป็นอย่างอื่น มันเป็นไปไม่ได้ มันต้องเป็นเช่นนั้นเอง ก็เลยไม่มีความทุกข์เพราะเหตุนั้น.

อย่างว่าของแพงๆ มันตกแตกลงไป ทั้งที่เราก็ไม่ได้อ

ประมาณเลนเลอะอะไร มันก็ต้องแตกไป มันก็คือเช่นนั้นเอง, หรือว่าตุ๊กตาของเด็กเล็ก ๆ มันตกแตกลงไป มันรู้จักว่า เอ้า มันก็เช่นนั้นเอง เราก็ระวังดีที่สุดแล้ว มันก็ยังแตกได้ ก็เช่นนั้นเอง.

อย่าไปโง่ว่า มันจะอยู่กับเราตลอดกาล จะมีอะไรไว้ตลอดกาล, จะมีความเป็นอย่างนั้นอย่างนี้อยู่ตลอดกาล เมื่อมีความเปลี่ยนแปลงขึ้น ก็เป็นทุกข์เป็นร้อน. หญิงสาวบางคนจะฆ่าตัวตายเสียแล้ว เพราะว่าหน้ามันเกิดฝ้าขึ้นมา หรือมีอะไรๆ ที่มันไม่เป็นอย่างที่ต้องการ; นี่มันไม่รู้จักคำว่าเช่นนั้นเอง.

เรามองเห็นว่า *มันไม่มีอะไรที่จะอยู่กับเราได้อย่างตลอดกาล* เมื่อมันเปลี่ยนแปลง เราก็ว่ามันเป็นเช่นนั้นเอง เราก็ไม่แปลก. สมมติว่าถ้ามันเป็นไปได้ ว่าโลกทั้งโลกมันจะแตกทำลายลงเดี๋ยวนี้ละ ก็อย่าเห็นแปลกเลย, ไม่ต้องเห็นว่ามันแปลก สักเท่าซึ้ง มันก็ไม่แปลก ให้โลกนี้ทั้งโลกมันแตกทำลายลงต่อหน้าเราเดี๋ยวนี้ ก็มันก็อย่างนั้นเองแหละ ให้มองเห็นอย่างนั้นเองอย่างนี้ได้.

ถ้าเห็นอย่างนั้นเองแล้ว มันก็ไม่เที่ยวรัก เที่ยวเกลียด เที่ยวโกรธ เที่ยวกลัว เที่ยวเสียใจ ดีใจ กับอะไรที่ไหน เพราะว่า

มันอย่างนั้นเอง. อย่างนั้นเองนี่ก็มีอันิสงส์ มีประโยชน์ หรือมีสรรพคุณมาก มันไม่ทำให้หวังอะไรอย่างไม่รู้จักสิ้นสุด เหมือนที่คนเขาหวัง. อะไรๆ มันก็อย่างนั้นเอง **แม้แต่พระนิพพานมันก็อย่างนั้นเอง** เป็นอย่างอื่นไม่ได้, แม้แต่สิ่งสูงสุดฝ่ายอสังขตะคือพระนิพพาน มันก็อย่างนั้นเองตามแบบของพระนิพพาน, แล้วฝ่ายสังขตะ ฝ่ายสังขารฝ่ายโลกนี้ มันก็ยิ่งอย่างนั้นเอง ตามแบบของสังขาร ที่แสนจะล่อลวง หลอกลวง เป็นมายา.

พอเห็นอย่างนั้นเองแล้ว ก็ชวนให้เบื่อหน่ายคลายกำหนด ไม่ชวนให้ท่องเที่ยวไปในวิภวสงสาร แล้วมันก็หยุดเล่น หยุดเวียนว้ายไปในวิภวสงสาร เพราะความเห็นความเป็นอย่างนั้นเอง; ไม่น่ารัก ไม่น่าพอใจ ไม่น่าโกรธ ไม่น่าเกลียด ไม่น่าอะไรหมด ก็เพราะมันอย่างนั้นเอง ก็เลยไม่ต้องการอะไร. เมื่อไม่ต้องการอะไร มันก็ไม่วิ่งไปวิ่งมา, มันไม่ติดอยู่ที่ไหนด้วย แล้วมันก็ไม่วิ่งไปวิ่งมาเพื่ออะไรที่ไหนด้วย ก็เรียกว่ามันหยุดเล่น. ก่อนนี้มันเคยเที่ยววิ่งเล่น หานนั่นหานี่ ไม่มีหยุด; เดียวนี้พอเห็นอย่างนั้นเองของสิ่งทั้งปวง เห็นตถตา เป็นต้น ของสิ่งทั้งปวง มันก็หยุดเล่น มันก็จะได้รับผลอันสูงสุด ก็คือการถึงได้โดยไม่ต้องเดิน.

คุณลองคิดดูเถอะ มันเป็นเคล็ดที่สุดหรือไม่ ถ้าว่ามันถึงได้โดยไม่ต้องเดิน ไม่ต้องวิ่ง ไม่ต้องเที่ยวหา เพราะเห็นอย่างนั้นเอง มันก็ถึงจุดหมายปลายทางได้ โดยไม่ต้องเดิน. ถ้าไม่เห็นข้อนี้ มันก็เที่ยววิ่งหา วิ่งไปวิ่งมา ที่นั่นที่นี่ จนตายมันก็ไม่ถึง, เที่ยวเดินเที่ยววิ่งหาจนตายมันก็ไม่ถึง เพราะมันไม่เห็นเช่นนั้นเอง. พอมันเห็นว่าเช่นนั้นเอง มันก็ถึงได้โดยไม่ต้องเดิน, มันสำเร็จประโยชน์โดยไม่ต้องทำ เพราะว่ามันหยุดได้เสียซึ่งความต้องการทุกอย่างทุกชนิด; มันไม่ต้องการอะไร เพราะว่ามันไม่มีอะไรที่ต้องการ เพราะว่าทุกอย่างมันเป็นเช่นนั้นเอง.

แต่ข้อนี้มันคงจะลึกมากเกินไป ที่จะเข้าใจกันได้ง่ายๆ เข้าใจเช่นนั้นเองได้นี้ มันก็เป็นพระอรหันต์แหละ; แต่ถึงอย่างนั้นเราก็ไม่ทอดทิ้ง เราก็พยายามทำตามรอยพระอรหันต์กันไป ตามมีตามได้ พยายามมองเห็นความเป็นอย่างนั้นเอง ที่ได้ผ่านมาแล้วแต่หนหลัง. คนที่มีอายุผ่านมามาก ๖๐ ปี ๗๐ ปี ๘๐ ปี ก็ได้เห็นอะไรมามากมายแล้ว แต่ก็ไม่ได้ดี ในแง่ที่ว่า เอ้า มันเช่นนั้นเอง. จึงหวังว่าคนแก่ๆ นี้ จะต้องเห็นเช่นนั้นเอง เช่นนั้นเอง เพิ่มขึ้น มากขึ้น ชัดเจนยิ่งขึ้น, เห็นความเป็นเช่น

นั่นเองแห่งวิภูฏสงสาร หรือสังขารทั้งหลายทั้งปวง ที่หมุนเวียนกันไปเป็นวิภูฏสงสาร; เห็นเช่นนั้นเอง มันก็หยุดวิ่ง ก็ถึงได้ โดยที่ไม่ต้องเดิน. นี่เป็นเคล็ดที่มากน้อย ในการที่ว่าเราหยุด เพราะการเห็นชัดความเป็นเช่นนั้นเอง มันถึงจุดหมายปลายทาง คือดับทุกข์ได้ โดยที่ไม่ต้องเดิน.

พระนิพพานนี้ถึงได้โดยไม่ต้องเดินนะ, จะพูดให้ชัดก็พูดได้เหมือนกัน พระนิพพานนี้เป็นสิ่งที่ถึงได้โดยไม่ต้องเดิน; ถ้าเดินมันเดินด้วยความอยากอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ไม่มีวันจะถึง. พอมันไม่มีความอยาก แล้วมันไม่ต้องเดิน แล้วมันก็ถึงจุดสูงสุด ซึ่งเป็นความหยุดเสียได้ซึ่งกิเลสตัณหา และความทุกข์ก็ไม่เกิด.

*ความเป็นเช่นนั้นเองเป็นสิ่งสูงสุดในพระพุทธศาสนา
ใครมองเห็นแล้วก็จะดับทุกข์ ก็เรียกว่า ตถตา.*

ขออย่าว่า ให้ช่วยกันจำไว้ให้แม่นยำอีกต่อไป พูดมาแล้วมากมาย แต่ดูไม่ค่อยจะสนใจกัน เห็นเป็นเรื่องพูดเล่นๆ ว่า อย่างนั้นเอง อย่างนั้นเอง นี่มันจะวิเศษวิโสที่ไหนมา มันจะทำให้จี้เกียด จะทำให้ไม่อยากทำอะไรเสียมากกว่า. นั้นมันคนโง่ มันมีเช่นนั้นเองตามแบบของเขา ซึ่งใช้ประโยชน์อะไรไม่ได้ เราจะ

ต้องมีเช่นนั้นเองตามแบบของพระพุทธเจ้า ซึ่งจะดับทุกข์ทั้งปวง.

นี่เป็นเครื่องยาอีกอย่างหนึ่งแล้ว เป็นอย่างที่ ๓ ต้องหา
มาให้ได้. ถ้าจะหาได้ง่ายๆ ก็ต่อเมื่อมันมีอะไรเกิดขึ้นเป็นความ
วิบัติ วินาศ แดกทำลาย ไม่ตรงกับความต้องการที่เราต้องการอยู่.
ฉะนั้นเมื่อไรมันเกิดสิ่งที่ไม่ตรงกับความต้องการแล้ว รีบหา
เครื่องยาชนิดนี้ให้ได้ คือมันอย่างนั้นเอง; ไม่อย่างนั้นมันก็จะโง่
แล้วมานั่งร้องไห้อยู่ก็มี, มานั่งบ่นอยู่ก็มี, มาเป็นโรคประสาท
งอมแงมก็มี เพราะว่ามันไม่รู้จักสิ่งสูงสุด เป็นความจริงของสิ่ง
ทั้งปวงว่า มันอย่างนั้นเอง.

ไม่มีตัวกู ไม่มีของกู

ที่นี้มาถึงเครื่องยาที่ ๔ ไม่มีตัวกู ไม่มีของกู นี้จะต้อง
เอาใจของมันมาทำยา. เมื่อเรามองเห็นธรรมชาติ หรือความจริง
หรือธรรมชาติอันสูงสุดของสังขารธรรม เห็นตถตาอีกนั่นแหละ
เห็นความเป็นเช่นนั้นเองของสิ่งนั้นๆ, เห็นอวิตถตา ไม่
ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น, อนัญญตถตา ไม่เป็นโดย

ประการอื่นไปจากความเป็นอย่างนั้น, ธรรมัญจิตตา เป็นความตั้งอยู่ตามธรรมดา, ธรรมนิยามตา เป็นกฎตายตัวของธรรมดา.

เมื่อเห็นสังขารทั้งปวงเป็นอย่างนี้ คือเป็นตามกฎอิทัปปัจจยตาแล้ว ไม่เกิดความคิดนึกรู้สึกในใจว่า อะไรเป็นตัวกู หรืออะไรเป็นของกู. มันมีวิชา มีปัญญา มีแสงสว่าง เข้ามาควบคุมผัสสะทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, เป็นผัสสะเฉลี่ยวฉลาดอย่างยิ่งอยู่เสมอ จึงไม่เกิดเวทนาโง่สำหรับจะเกิดตัณหาเกิดอุปาทาน ว่าตัวกู-ของกู. เราจะต้องหาให้พบ ความไม่มีตัวกู ไม่มีของกู ที่อะไร ๆ ในสัตว์สังขารใด ๆ; นี่ก็เป็นธรรมะสูงสุด.

เรามันเป็น ตัวกู-ของกู อยู่ตลอดเวลา ตั้งแต่แรกเกิด ตั้งแต่อ่อนแต่ออก; คือว่าพอรู้ภาษาภาษีอะไรหน่อย เขาก็สอนให้ หรือได้ยินอยู่แต่ว่า นั่นของกู นี่ของกู บ้านของกู พ่อของกู แม่ของกู อะไรก็ของกู หรือตัวกู อยู่เสมอ มันฝังแน่น. นี้เราก็ไม่มองเห็นความที่ว่า สิ่งทั้งหลายเหล่านั้นไม่ใช่ของกู ไม่ใช่ของกู มันฝังแน่นเป็นอนุสัย ด้วยความสำคัญว่าตัวกู และของกูอยู่เสมอ

เรียกชื่อยาวว่า *อหังการมมังการมานานุสัย* อนุสัยแห่งมานะ
ว่าอหังการมมังการ; อนุสัยคือความเคยชินแห่งสันดาน โดยมี
ความสำคัญมันหมาย คือมานะว่าอหัง กุ, มมัง ของกุ.

สิ่งเหล่านี้ถ้าใครหมด คนนั้นเป็นพระอรหันต์, ถ้าหมด
อหังการมมังการมานานุสัย นั่นคือหมดกิเลส หมดอนุสัย
หมดอาสวะ แล้วก็จะ^๑เป็นพระอรหันต์: คือหมดเหตุปัจจัยที่
จะปรุงแต่งความคิด ความนึก ความรู้สึก ว่าตัวกู ว่าของกู ก็
เรียกว่าหมดอนุสัย หมดอาสวะ หมดกิเลส หมดความยึดถือว่า
ตัวกู ว่าของกู ที่เป็นกำลัง หรือเป็นต้นเหตุให้ทำกรรม ไปตาม
ความหลง ความงมงาย หรืออวิชชา.

ฉะนั้นจงพยายามดูในสิ่งต่างๆ ที่มันเข้ามาเกี่ยวข้อง ให้
เห็นว่ามันไม่มีอะไรที่เป็นตัวกู-ของกู ได้. เราได้รับคำสั่งสอน
อบรมมาดีที่สุดในเรื่องนี้ แต่เรามันงมงาย มันฟังไม่ถูก มัน
ไม่เข้าใจ; คือว่าพอจะมาอยู่วัด จะบวชพระบวชเณร เขาก็ให้
เรียน *ยถา ปัจจยัม ปวัตตมานันฺ ธาตุมตฺตเมเวตฺถํ ยทิตฺถํ จีวรํ*
ตทฺฏปฏฺกฺขโก จ ปุคฺคโล นี่มันว่าเหมือนนกแก้วนกขุนทอง มัน
ไม่รู้ว่าอะไร. วิธีการของเขาก็ดีแล้ว แต่เรามันงมงาย เราจับ

เอาไม่ได้ เราว่า ยถา ปัจจยฺ ได้แต่ปาก เราไม่รู้ความหมาย.

ถ้าเรารู้ว่า โอ เขาบอกถึงความจริง ว่าสิ่งเหล่านี้มัน เป็นสักว่าเป็นไปตามปัจจัย ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่มี ความหมายแห่งตัวตน. นี่คือรู้เรื่องไม่ใช่ตัวตน คือไม่ใช่ตัวกู ไม่ใช่ของคน คือไม่ใช่ของกู, ในเรื่องจิวร จีวรนั้นก็ไม่ใช่ตัวตน ผู้ห่มจีวรนั้นก็ไม่ใช่ตัวตน, ในเรื่องอาหารบิณฑบาต อาหาร บิณฑบาตนั้นก็ไม่ใช่ตัวตน ผู้กินอาหารบิณฑบาตนั้นก็ไม่ใช่ตัวตน, เรื่องเสนาสนะนั้นก็ไม่ใช่ตัวตน ผู้ใช้สอยเสนาสนะนั้นก็ไม่ใช่ตัว ตน, หยูกยาบำบัดความเจ็บไข้นั้นก็ไม่ใช่ตัวตน ผู้กินยาใช้ยานั้นก็มีตัวตน. นี่ท่านสอนแสนจะวิเศษ แล้วเราก็ไม่รู้ว่ามัน วิเศษอย่างไร.

ที่ว่าวิเศษนั้น ก็เพราะว่าในเรื่องของมนุษย์เรานั้น มันไม่มีอะไรนอกจาก ๔ เรื่องนี่ละ. มนุษย์เราทั้งโลก เทวดาด้วยก็ได้ มันมีเรื่องสำคัญอยู่ ๔ เรื่องเป็นพื้นฐาน เรื่องอาหารการกิน, เรื่องเครื่องนุ่งห่ม, เรื่องที่อยู่อาศัยใช้สอย, แล้วก็เรื่อง หยูกยาบำบัดโรคภัยไข้เจ็บ มัน ๔ เรื่อง. ถ้าว่าทั้ง ๔ เรื่องนี้ เราทำถูกต้องหมด ไม่หลงเป็นตัวกู-ของกูแล้ว มันก็หมด เรื่อง

มันก็หมดแหละ มันไม่หลงอะไรที่ไหนได้ เพราะว่าเรื่องที่จะให้หลงมันก็มีอยู่ ๔ เรื่องนี้.

นี่เรามายึดมันถือมันเป็นการใหญ่ ยึดมันถือมันจนโง่ถึงที่สุด คือแทนที่จะให้มันเป็นปัจจัยเครื่องอาศัยแห่งชีวิต มันกลายเป็นของสุขสนุกสนานเริงดอรร้อย, เป็นเหยื่อล่อทางกามารมณ์ ทางกามคุณ ไปเสีย. นี้เรียกว่ามันทำผิด ต่อปัจจัยทั้ง ๔ คืออาหาร, เครื่องนุ่งห่ม, ที่อยู่อาศัยใช้สอย และหยุดยอกสำหรับบำบัดรักษาโรคภัยไข้เจ็บ.

เขาจะให้เรียนตั้งแต่วันแรกมาอยู่วัด สำหรับบวชพระบวชเณร มันก็ไม่สำเร็จประโยชน์อะไรเลย มันหายกลายเป็นอากาศธาตุไปเสียหมด. นี่น่าเศร้าใจ จนรู้สึกว่ามันไม่ได้มีประโยชน์อะไร ที่จะมาบวชกันเพียงเท่านั้น เลยคิดเบื่อหน่าย ไม่ค่อยอยากจะทำการบวช เพราะว่ามันไม่ได้ผลตามที่ควรจะได้ ตามที่พระพุทธเจ้าท่านทรงประสงค์ หรือว่าตามที่ว่าเราควรจะได้จากการบวชการเรียนของเรา.

โดยทั่วไป ก็มีตามหลักที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า สุญโย โลโก อตฺเตน วา อตฺตนิเณน วา โลกนี้มันว่างจากตัวตน

หรือจากความเป็นของคน. ให้มองเห็นว่าทั้งโลก ทุกอย่างที่มีอยู่ในโลก มันไม่มีตัวตน ไม่มีความเป็นตัวตน, ไม่มีความเป็นของของคน แล้วจิตก็ไม่ยึดถืออะไร ว่าตัวกู ว่าของกู เป็นจิตที่ไม่ยึดถือ. เมื่อใดจิตของเราไม่ยึดถือสิ่งใด โดยความเป็นตัวตนของคน แล้วรีบดูให้ดี; หาพบเครื่องยาชื่อนี้ เมื่อจิตมันว่างจากการยึดถืออะไร ว่าตัวตนหรือของคน.

ธรรมดามันก็ไม่ได้ยึดถือ แต่คนมันไม่สังเกต พอไปยึดถือเข้าก็เป็นทุกข์เดือดร้อน เป็นบ้าเป็นหลังไปเลย; อย่างน้อยที่สุด เมื่อเราไม่ได้ยึดถืออะไรสบายดี นั่งสบายดี, นอนสบายดี, ทำงานสบายดี, พักผ่อนสบายดี, อะไรก็สบายดี. ทำไมไม่สังเกตว่ามันอยู่ที่นั่น มันอยู่กับความจริงที่ว่า ไม่มีตัวกู ไม่มีของกู, แล้วก็ยึดเอาให้ได้ จับเอาให้ได้ จับเอามากินเป็นยาประจำวัน ประจำบ้านให้จนได้ คือควบคุมจิต, รักษาจิต, ดำรงจิต, ถนอมจิตไว้ ให้อยู่กับความว่างจากความยึดถือ ไม่มีคามยึดถือว่า ตัวกู-ของกู. นี้เคล็ดอย่างยิ่ง เคล็ดอย่างยิ่งที่ว่า จะไม่เกิดความทุกข์ใดๆ เพราะว่าเราอยู่ด้วยหัวใจของพระธรรม ว่าไม่มีตัวกู ไม่มีของกู.

ขอให้ไปทบทวนความรู้สึกกันเสียใหม่ ให้รู้จักเครื่องยา
ชื่อนี้ เครื่องยาชื่อว่า ไม่มีตัวกู ไม่มีของกู นี้ รวบรวมเอาใบของ
มันมาทำยา.

ไม่นำเอาไม่นำเป็น

ที่นี้ก็มาถึงอย่างที่ ๕ ไม่นำเอาไม่นำเป็น, เครื่องยาข้อ
นี้ชื่อว่า ไม่นำเอาไม่นำเป็น ที่เป็นวัตถุสิ่งของก็ไม่นำเอา, ที่
เป็นกิริยาอาการ เป็นภาวะ เป็นความมีความเป็น ความ
อะไรก็ไม่นำเป็น. เดียวนี้เรามันนำเอา เงินทอง ข้าวของ วั
ควาย ช้างม้า ไร่นา นำเอา, นี้เป็น นี้ก็นำเป็น เป็นลูก เป็นพ่อ
เป็นเมีย เป็นพี่ เป็นนาย เป็นเศรษฐี เป็นเทวดา เป็นอะไร
มันก็นำเป็น; มันมีทั้งที่นำเอา และมันมีทั้งที่นำเป็น สำหรับ
คนนั้น.

นี่มันไม่เห็นว่ ไม่มีอะไรที่นำเอานำเป็น, แล้วมันก็มัว
เอามัวเป็น จมอยู่ในวัฏฏสงสาร คือกองทุกข์ เพราะที่นี้มันจะเอา
ที่นี้มันจะเป็น, มันจะอยู่ที่นี้ เพื่อจะเอา เพื่อจะเป็น. ที่มัน

กลัวตาย ทุกคนที่กลัวตาย เพราะว่ามันอยากจะเป็น อยู่ที่นี่, จะเป็นคนอย่างนั้นจะเป็นคนอย่างนี้ ไม่อยากตาย หรือกลัวตาย มันมีแต่จะเอาและจะเป็นอยู่เป็นพื้นเพของจิตใจ. แต่ความจริงนั้น ทุกอย่างไปเอาไปเป็นเข้าแล้วมันกัดเอา นี่สังขารทั้งปวงนี้ ถ้าเราไปเอาเข้า ไปเป็นเข้า แล้วมันจะกัดเอา ถือเป็นทุกข์.

นี่เหลือบคูให้ดี, คูให้ดี ถ้ามีปัญญาของพุทธบริษัท ต้องมีปัญญาชนิดของพุทธบริษัท เพียงเหลือบคูก็จะเห็นว่า โอ มัน เป็นปฏิจสมุปปันนธรรม. คำนี้อยากจะให้ช่วยจำคำบาลีเดิมไว้ใช้ ให้ทุกคนอดสำหจำไว้ว่า ปฏิจสมุปปันนธรรม มันคู่กันกับ คำว่า ปฏิจสมุปบาท.

คำว่า ปฏิจสมุปบาท มันเป็นชื่อของกิริยาอาการ ว่าการอาศัยกันเกิดขึ้น อาศัยซึ่งกันและกันแล้วเกิดขึ้น, ที่นี้สิ่งนี้มันเป็นปฏิจสมุปปันนธรรม มันเป็นชื่อของสิ่ง หรือวัตถุ หรือรูป หรือนาม, ไม่ใช่กิริยาอาการ. มันเป็นชื่อของสิ่งที่เป็นสังขาร เป็นปฏิจสมุปปันนธรรม คู่กับคำว่าปฏิจสมุปบาท แปลว่า สิ่ง ที่อาศัยกันแล้วเกิดขึ้น ปฏิจสมุปบาท แปลว่า อาการที่อาศัยกันแล้วเกิดขึ้น.

ปฏิจสมุปบาทนั้นเป็นชื่อของอาการ ที่อาศัยกันแล้วเกิดขึ้น, นี่ปฏิจสมุปบันนธรรมหมายถึงสิ่งที่อาศัยกันและกันแล้วเกิดขึ้น: เช่นนาม รูป กาย ใจ อย่างนี้ เป็นปฏิจสมุปบันนธรรม เพราะว่ามันเป็นสิ่งที่อาศัยเหตุปัจจัยซึ่งกันและกันแล้วเกิดขึ้น; แต่กิริยาอาการที่มันเกิดขึ้น เป็นนามเป็นรูปนั้นเรียกว่าปฏิจสมุปบาท คืออาการที่มันอาศัยกันแล้วเกิดขึ้น. มันเป็นคำคู่กัน ต้องมาด้วยกันเสมอ เห็นปฏิจสมุปบาท คือเห็นอาการที่มันอาศัยกันเกิดขึ้น, เห็นปฏิจสมุปบันนธรรม คือเห็นผลที่มันเกิดขึ้นมา เป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งอาศัยกันแล้วเกิดขึ้น.

เช่นเราคร่ำกายจิตใจของเรานี้ มันเป็นปฏิจสมุปบันนธรรม อาศัยเหตุปัจจัยของมัน นับตั้งแต่อายตนะสัมผัสกับอารมณ์ แล้วเกิดความรู้สึกเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ขึ้นมา อย่างนี้ก็เรียกว่า ปฏิจสมุปบันนธรรม, อวิชชา สังขาร วิญญาน นามรูป อายตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพชาติ เหล่านี้ทั้งหมดเป็นปฏิจสมุปบันนธรรม คือสิ่งซึ่งเป็นผลของการอาศัยกันและกันแล้วเกิดขึ้น; ส่วนอาการที่มันเกิดขึ้น เพราะมีอวิชชา

เป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร, เพราะมีสังขารเป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาณ, วิญญาณเป็นปัจจัยให้เกิดนามรูป อย่างนี้จนตลอดสาย นี้เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท คืออาการที่มันอาศัยกันเกิดขึ้น.

เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญที่สุด เป็นหัวใจของพุทธศาสนา แล้วเราก็ไม่สนใจ, เราไม่รู้จักแม้แต่ชื่อ แล้วเราก็ไม่เข้าใจความหมายของคำนั้นๆ. อาตมาขอยืนยันว่า ช่วยทำความเข้าใจกับเรื่อง ๒-๓ คำนี้เท่านั้นแหละ ไม่มากมายอะไร แต่ว่ามันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา ให้เห็นชัดเจนไปว่า อย่างนี้คืออาการที่อาศัยกันและกันแล้วเกิดขึ้น วันหนึ่งๆ ไม่รู้จักกี่รอบ. และนี่เป็นผล คือสิ่งที่อาศัยกันแล้วเกิดขึ้น เป็นร่างกายอย่างนี้ในสภาพอย่างนี้, เป็นความรู้สึกคิดนึกอย่างนี้, เป็นความทุกข์อย่างนี้, เป็นกิเลสอย่างนั้นอย่างนี้ นี่มันเป็นปฏิจจสมุปปັນนธรรม คือผลที่มันเกิดขึ้นมาอย่างหนึ่งๆ วันหนึ่งๆ ไม่รู้จักกี่รอบก็พันอย่างเหมือนกัน, ถ้าอะไรเกิดขึ้น แล้วก็ป็นปฏิจจสมุปปັນนธรรมทั้งนั้น.

ขอให้รู้จักพร้อมกันไป คู่กันไป ใน ๒ คำนี้ คือปฏิจจสมุปปັນนธรรม คำหนึ่ง ปฏิจจสมุปบาท คำหนึ่ง เหมือนกับที่เราทำ

อะไรนี้ การทำนั้นเป็นปฏิจสมุปบาท, ผลที่เกิดขึ้นจากการทำนั้นเป็นปฏิจสมุปบันนธรรม; นั้นมันเป็นเรื่องทางวัตถุ. เรื่องทางจิตใจ ทางกาย ทางวาจา ทางใจ นี้ก็มีการกระทำ ให้ผลเกิดขึ้นมา ผลนั้นเป็นปฏิจสมุปบันนธรรม, กิริยาอาการที่กระทำนั้นเป็นปฏิจสมุปบาท.

น้ำมันไม่มีอะไรเลยนอกจาก ๒ อย่างนี้ ที่เป็นไปตลอดกาลตลอดกัปป์ ตลอดกัลป์, มันไม่มีอะไรในโลกนี้ มีแต่ปฏิจสมุปบาท และปฏิจสมุปบันนธรรม. ดังนั้น เราจะเรียกว่าตัวตน-ของคุณ อะไรก็ไม่ได้, จะเรียกอย่างนั้น อย่างนี้ อย่างโน้น ก็ไม่ได้ เว้นไว้แต่ใจ. ถ้าใจแล้วก็เรียกได้ ใจว่าเป็นสัตว์, เป็นบุคคล, เป็นตัวเป็นคน, เป็นหญิงเป็นชาย, เป็นได้เป็นเสีย, เป็นอะไรก็แล้วแต่ มันใจไปได้เท่าไร มันก็เรียกไปสุดเหวี่ยงข้างใดข้างหนึ่งเสมอ; มันไม่อยู่ตรงกลางที่ตรงนี้ ที่ว่าเป็นเพียงปฏิจสมุปบาท และปฏิจสมุปบันนธรรม.

ใครจะหลับตาเห็นตัวเองที่นั่งตะคุ่มๆ นี้ ว่าเป็น ปฏิจสมุปบันนธรรมบ้าง มันเป็นแต่ตัวกูชื่อนั้นชื่อนี้มานั่งอยู่ ฟังคนหนึ่งพูดอยู่อย่างนี้ มันเห็นเป็นบุคคลไปอย่างนี้เสมอไป. มันไม่

เห็นว่าเป็นปฏิจจสมุปบันนธรรม โดยเหตุปัจจัยปรุงแต่งผลกัไสมา ให้สมมติที่เรียกว่านั่งอยู่ที่นี้ ฟังคนหนึ่งพูด ทั้งหมดนี้มันเป็น ปฏิจจสมุปบันนธรรม.

นี่ถ้าเรามองเห็นอย่างนี้แล้ว มันก็จะเห็นว่า มันเป็นเพียง กระแสแห่งความทุกข์ มันเป็นเพียงเกลียวกระแสที่ไหลไปๆ ไม่รู้หยุด แห่งความทุกข์. เราก็เรียกว่าตัว ว่าตน ว่าสัตว์ ว่าบุคคล ว่าหญิง ว่าชาย ว่าได้ ว่าเสีย ว่าแพ้ ว่าชนะ ที่เป็นคู่ๆ สำหรับ จะโง่ไปนั่นแหละ. นี่คือผลของอวิชา ทำให้เห็นเป็นอย่างนี้น่าเอา อย่างนี้ไม่น่าเอา, อย่างนี้น่าเป็น อย่างนี้ไม่น่าเป็น, อย่างนี้ร่อย อย่างนี้ไม่ร่อย, อย่างนี้ชื่นใจ อย่างนี้ไม่ชื่นใจ, นี่มันเป็นเรื่อง บ้าเท่าๆ กันหมด.

พอเห็นว่า โอ๊ย! มันเป็นเพียงกระแสแห่งปฏิจจสมุปบาท มันจะหยุดชะงักทันที ไม่น่าเอาไม่น่าเป็น ที่เคยนำเอาก็ไม่นำเอา ที่เคยนำเป็นก็ไม่นำเป็น เป็นคนก็ไม่ไหว, เป็นเทวดาก็ไม่ไหว, เป็นพ่อก็ไม่ไหว, เป็นลูกก็ไม่ไหว, เป็นแม่ก็ไม่ไหว, เป็น หลานก็ไม่ไหว, เป็นอะไรมันก็ไม่ไหวทั้งนั้นแหละ คือว่ามัน เป็นเรื่องไหลไปตามกระแสแห่งปฏิจจสมุปบาท ไม่เป็น อิสระแก่ตัว ดังนั้นจึงต้องเป็นทุกข์.

ที่มันโง่ๆ อย่างเด็กๆ คือมันไปหลงไหลใน*โลกธรรม ๘*,
 โลกธรรม ๘ คงจะรู้จักกันและกระมัง เป็นพุทธบริษัทมาหลายปีแล้ว
 : ได้ลาภ เสื่อมลาภ, ได้ยศ เสื่อมยศ, ได้นินทา ได้สรรเสริญ,
 ได้สุข ได้ทุกข์, มีอยู่ ๔ คู่ เป็น ๘ อย่าง นี้เรียกว่า โลกธรรม
 เต็มเกลื่อนไปหมดทั่วไปทุกหนทุกแห่ง ทั้งวันทั้งคืน นี้เรียกว่า
 โลกธรรม.

แล้วเราก็รักพอใจ ฝ่ายที่น่ารัก คือได้ยศ ได้ลาภ ได้สรรเสริญ
 ได้สุข, แล้วเกลียดฝ่ายที่เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ได้นินทา ได้ทุกข์;
 นี่คือคนที่ไม่รู้ว่ อันนี้เป็นแต่เพียงปฏิจจสมุปบันธรรม ตามกฎ
 ของมัน ก็ไหลไปไม่มีหยุด, ไหลเชี่ยวเป็นเกลียวไป ตามการ
 ปรงแต่งของปฏิจจสมุปบาท หรือของสิ่งที่เป็นเหตุเป็นปัจจัย.

พอเห็นอย่างนี้แล้ว มันก็รู้สึกว่ โอ้! มันเป็นเพียง
 เกลียวแห่งการปรงแต่ง ไปเอาเข้าตรงไหน ไปเป็นอะไรเข้าที่ไหน
 มันไม่ได้ มันฝืนธรรมชาติ แล้วมันจะต้องเป็นทุกข์. ดูให้ดี มัน
 เป็นเคล็ดอย่างยิ่ง ถ้าเห็นว่าไม่น่าเอาไม่น่าเป็น แล้วมันก็ไม่
 ต้องการอะไร.

เดี๋ยวนี้ต้องการอะไร? อยากอยู่อย่างจะขาดใจ เพื่อ

ตัวเองยังไม่พอ เพื่อลูก เพื่อหลาน เพื่อเหลน เพื่อโหล่น เพื่อ
 อะไรไปไม่มีที่สิ้นสุด. นี่มันก็เป็นกระแสที่ไหลไปอย่างไม่มีหวัง
 ว่ามันจะหยุดกันที่ตรงไหน มันล้นแต่หน้าเอา นำเป็น นำได้ นำ
 กระทำ นำอะไรไปเสียทุกอย่าง; ทำให้ตัวเองแล้วไม่พอ ต้อง
 ทำให้ลูก ทำให้หลาน ทำให้เหลน ทำให้โหล่น ทำให้อะไรก็ชั่วก็
 ไม่มีที่สิ้นสุด.

มันเป็นเคล็ดที่ว่า ถ้าเห็นว่า มันเป็นเพียงการไหลแห่ง
 ปฏิจจสมุปบันนธรรม แล้วมันก็หยุดแหละ, มันไม่ยึดถือ จิต
 มันหยุด หยุดอย่างพระองค์อุทิมาลหยุด. พระพุทธเจ้าหยุดให้
 องค์อุทิมาลดู หยุดทั้งที่เดินอยู่ ทั้งที่คนหนึ่งวิ่งตามไม่ทัน ก็เรียก
 ว่าหยุด เพราะมันหยุดความอยากที่จะเอาอะไร หรืออยากจะ
 เป็นอะไร. มันหยุด เพราะเห็นว่าไม่มีอะไรนำเอานำเป็น แล้ว
 จิตมันก็หยุด หยุดอยากเอา หยุดอยากเป็น หยุดอย่างที่
 พระพุทธเจ้าท่านหยุดให้องค์อุทิมาลดู; ต่อเมื่อองค์อุทิมาลเข้าใจ
 จึงได้เป็นพระอรหันต์ขึ้นมาด้วย.

นี่เรื่องมันหยุด เป็นการไม่ทำอะไร; นี่คนที่ไม่รู้เขาก็ว่า
 ถ้าอย่างนั้นจะเอาอะไรกิน, ถ้าไม่ทำอะไร จะเอาอะไรกินนี่.

คนหนึ่งเขาบอกว่า เขาหยุด เขาไม่ต้องทำอะไร แต่เขาก็มีกิน เพราะจิตใจของเขาไม่รู้สึกว่า กูอยู่ กูทำ กูมี กูเป็น มันหยุดไปหมดในส่วนนี้; ถึงแม้ว่าทำงานอยู่กลางแดด เหลื่อไหลไคลย้อย ทำนาทำสวนทำไร่ อะไรก็ทำ แต่กูไม่มี กูไม่ได้ทำ ไม่มีกูที่เป็นผู้ทำ. นี่ก็เรียกว่ามันไม่ได้ทำ มันไม่มีการกระทำ มันมีแต่การหยุดแห่งจิตใจ เพราะเห็นว่าไม่มีอะไรที่น่าเอาไปเป็น. ฉะนั้นวิ่งเหิง้อไหลไคลย้อยอยู่ ก็เรียกว่าหยุดเหมือนกัน เพราะมันไม่มีตัวกูผู้วิ่ง ไม่รู้จะวิ่งเอาไปทำไม วิ่งเอาไปทำอะไรที่ไหน มันก็ไม่มี; นี่เคล็ดที่มันทำให้หยุด.

เมื่อหยุดมันก็สบายแหละ เมื่อวิ่งมันก็ไม่ไหวแหละ. ฉะนั้นมองเห็นว่า ไม่มีอะไรที่น่าเอาไปเป็น ไม่เที่ยววิ่งหาอะไร ไม่วิ่งไปวิ่งมาที่นั่นที่นี่เพื่อหาอะไร มันก็หยุด แล้วมันก็ไม่ มีทุกข์.

ฉะนั้น ขอให้ดูให้เห็นที่ว่า ทุกอย่างเป็นกระแสแห่งปฏิจจสมุปบันนธรรม ไม่นำเอา ไม่นำเป็น อย่างนี้แล้ว จิตมันก็ไม่โน้มไปเพื่อจะเอาอะไร มันหยุด; ความหยุดจากความต้องการทั้งปวง นี่มันเป็นนิพพาน, มันดับเย็นแห่งกิเลส ซึ่ง

เป็นความต้องการ. เพราะเห็นว่าไม่มีอะไรที่น่าเอาเป็นนี้ จิต
มันจะโน้มไปเพื่อนิพพาน คือไม่เอาอะไร ไม่เป็นอะไร เป็น
เคล็ดสำหรับที่จิตจะโน้มไปเพื่อนิพพานอย่างยิ่ง; ฉะนั้น
พยายามมองให้เห็นว่า ไม่นำเอา ไม่นำเป็น.

นี่เราหาเครื่องยาพบอีกอย่างแล้ว ไม่นำเอา ไม่นำเป็นนี้
เมื่อเห็นปฏิจสุมุปันนธรรม. ไม่ว่าอะไรสักอย่างเดียว ล้วน
แต่เป็นปฏิจสุมุปันนธรรม : เช่นว่า ศาลาหลังนี้ใหญ่โตนี้ คุณ
มองเห็นเป็นศาลา แต่ถ้ามองด้วยสติปัญญาของพุทธบริษัท โอ
มันเป็นปฏิจสุมุปันนธรรม, ศาลานี้มันเป็นปฏิจสุมุปันน-
ธรรม เพราะมันเกิดขึ้นมาด้วยเหตุปัจจัย ของคนที่ประสงค์จะ
สร้างมันขึ้นมา แล้วก็ไปซื้อเหล็กมา ซื้อปูนมา ซื้อทรายมา ซื้อ
อะไรมา แล้วก็มาทำๆ ทำตามลำดับ ตามเหตุปัจจัย แล้วก็มัน
เกิดเป็นศาลาหลังนี้ขึ้นมา. ถ้าเห็นว่าเป็นศาลารูปร่างอย่างนี้
มันก็คือโง่ คือเด็กโง่; ถ้าเห็นว่ามันเป็นปฏิจสุมุปันนธรรม
ธรรมดาอย่างหนึ่งเท่านั้น นี่ก็เป็นลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้า ไม่
เป็นเด็กโง่ มันก็เลยเห็นเป็นว่ามันธรรมดา ไม่นำหลงไหล ไม่นำ
เอา ไม่นำเป็น.

นี่เรียกว่าของไม่มีจิตไม่มีวิญญาณ เช่นศาลาหลังนี้ ก็ยังมองไม่เห็น มันน่าจะมองเห็นได้; แล้วจะไปเห็นเรื่องลูก เรื่องเมีย เรื่องผ้า เรื่องคนรักคนนั้น ว่าเป็นปฏิจสุมุขันนธรรมได้อย่างไร เพราะนั่นมันดูยาก มันเป็นนามธรรม แล้วมันฝังจิตฝังใจมากกว่าเสียอีก ก็ดูไม่ออก. ดูไม่ออกว่าเหล่านี้, คนเหล่านี้, สังขารเป็นที่รักที่พอใจเหล่านี้ มันเป็นเพียงปฏิจสุมุขันนธรรม.

เมื่อมันเป็นเพียงปฏิจสุมุขันนธรรม แล้วมันจะมีอะไรที่น่าเอน่าเป็น จิตมันก็ไม่คว่ำเอาอะไรมาเอามาเป็น มันก็น้อมไปเพื่อดับสนิทเย็นสนิทคือนิพพาน; นี้เคล็ดที่จะไปสู่นิพพานที่จิตจะน้อมไปสู่นิพพาน คือการเห็นความไม่นำเอา ไม่นำเป็น. เราก็อหาเครื่องยานี้พบ เมื่อเห็นปฏิจสุมุขันนธรรม.

จะมานั่งแยกดูก็ได้ ดิน น้ำ ลม ไฟ ก็เป็นปฏิจสุมุขันนธรรม, ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง กระดูกส่วนหนึ่งๆ ก็เป็นปฏิจสุมุขันนธรรม; ความคิดนึกที่เป็นเวทนาก็เป็นปฏิจสุมุขันนธรรม, ความคิดนึกรู้สึกที่เป็นสัญญาก็เป็นปฏิจสุมุขันนธรรม, ที่เป็นสังขาร เป็นวิญญาณ ก็เป็นปฏิจสุมุขันนธรรม. เลยหมดทั้งนามและรูป ล้วนแต่เป็นปฏิจสุมุขันนธรรม

ไม่กล้าไปหวังที่จะเอามาเป็น ตัวกู-ของกู, ไม่กล้าที่จะเป็นนั่น เป็นนี่ รับผิดชอบนั่นนี่ มันก็ไม่มี มันก็เลยหยุด; เขาก็มีอะไร กินอย่างที่ไม่ต้องเป็นทุกข์. ถ้ายึดถือ มันก็ต้องประกอบอาชีพ แล้วมันก็เหน็ดเหนื่อย แล้วก็เป็ทุกข์, แล้วก็ได้กินรอดตายไป วัน ๆ หนึ่ง ด้วยความเหน็ดเหนื่อยและเป็นทุกข์; นี่มันไม่มีเคล็ด. ถ้ามันมีเคล็ด มันก็ทำงานได้โดยไม่ต้องรู้สึกเหน็ดเหนื่อยและเป็นทุกข์ เพราะมันไม่ยึดถือ, แล้วมันก็ทำนาได้ ทำสวนได้ ทำขนมขายได้ ทำอะไรก็ได้ เลี้ยงชีวิตได้เหมือนกัน ไม่ต้องเป็นทุกข์; ฉะนั้นอย่าไปยึดถือ อย่าไปหมายมั่น ว่ามันมีอะไรที่น่ายึดถือ.

ตายก่อนตาย

เฮ้ ที่นี่ก็ดูต่อไปถึงเรื่องยาที่ ๖ ชื่อ ตายก่อนตาย เห็นตายก่อนตาย รู้จักตายเสียก่อนตาย นี่วิเศษที่สุด, ถ้าเห็น ตายก่อนตาย วิธีตายก่อนตาย แล้วก็จะเห็นความที่ไม่ต้อง ตายอีกต่อไป.

เดี๋ยวนี้ทุกคนยังคิดว่า กูจะต้องตายใช่ไหม? ที่นั่งฟัง

อยู่ที่นี้ทุกคนนั้น มีความคิดว่ากูจะต้องตาย วันใดวันหนึ่งกูจะต้องตาย นี่เด็กโง่มันต้องเป็นอย่างนี้. แต่ลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้า ก็จะเห็นปฏิจจสมุปปันนธรรม ไม่มีใครที่จะต้องตาย, ให้ความคิดว่าตัวกูนั้นตายเสียก่อนเถอะ แล้วก็ไม่มีใครที่จะต้องตายอีกต่อไป; นี่เรียกว่า ตายเสียก่อนตาย เห็นลู่ทางที่จะไม่ต้องตายอีกต่อไป. ใครกำลังคิดว่าจะต้องตาย, มีปัญหาเรื่องตาย กลัวตายอยู่ ก็รีบหาเครื่องยานี้มากินเสียให้ได้.

ตายเสียก่อนตาย คือรู้ว่า ความคิดว่ากูอยู่ กูมีอยู่ กู นั้น คืออวิชชา คือความโง่. ที่แท้มีแต่ปฏิจจสมุปปันนธรรม เป็นไปตามอาการของปฏิจจสมุปบาท, ไม่มีตรงไหนแม้แต่ชนิดเดียว ไม่มีส่วนไหนแม้แต่ชนิดเดียว ที่จะ เป็น ตัวกู-ของกู; นี่ ตัวกู-ของกู ละลายหมดไม่มีเหลือ แล้วจะเอาอะไรมาตายอีกเล่า มันไม่มีอะไรจะตายอีก.

ให้เห็นความจริงข้อนี้ที่ ไม่มีตัวตน ไม่มีตัวกูเสีย แล้วมันก็ไม่ทำอะไรที่จะต้องตาย มันเป็นการทำลายตัวกูหมดสิ้นไปแล้ว ไม่เหลืออยู่สำหรับจะเป็นเจ้าของแห่งความตาย แล้วความตายมันก็มีไม่ได้. เอ้า ถ้าว่ามันเจ็บใช้

ร่างกายนี้เจ็บไข้ เน่าเปื่อย ตายลงไป มันก็เป็นเรื่องของ
ร่างกาย ไม่ใช่เรื่องของกู; อย่าให้เป็นเรื่องของกู ให้เป็น
เรื่องของปัจเจกสมุปบันนธรรม.

ร่างกายนี้ประกอบอยู่ด้วย ดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ วิญญาณ
มันก็เป็นธาตุทั้ง ๖ มันอาศัยกันปรุงแต่งเกิดขึ้น สมมติเรียกว่า
คนคนหนึ่งนี่, แล้วมันก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามกฎของ
ปัจเจกสมุปบันนธรรม คือปัจเจกสมุบาท; อย่าต้องมีใครตาย,
อย่าต้องมีใครเกิดขึ้น, อย่าต้องมีใครที่จะตาย, อย่าต้องมีใครที่
กำลังมีปัญหาทรมาณใจเหลือเกิน ว่ากูจะต้องตาย. กู กูที่จะ
ต้องตายนี้ มันเป็นปัจเจกสมุปบันนธรรมเหมือนกัน แต่มันปั่น
ขึ้นมาด้วยความโง่, มันปั่นขึ้นมาด้วยอวิชา ความโง่ มามีตัวกู
ที่จะต้องตาย.

นี่ถ้าว่ามีปัญญา มีวิชา เห็นสังขารเป็นไปตามเหตุตาม
ปัจจัย โดยกฎอิทัปปัจจยตา, มันก็เป็นปัจเจกสมุปบันนธรรม
ฝ่ายที่มันฉลาด มันก็ไม่ต้องมีตัวกู มันรู้เห็นชัดลงไปว่า ไม่ใช่ตัว
กู, ไม่ใช่ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ของกู มัน
เป็นกระแสแห่งปัจเจกสมุปบันนธรรม. สังขารนี้ร่างกายนี้จึงไม่

เป็นภาระหนักแก่จิตใจ ที่เห็นแจ้งอย่างนี้, เห็นรูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณ เป็นปฏิจจสมุปปันนธรรม ตามธรรมชาติของ
สังขาร ไม่เป็นตัวกู ไม่เป็นของกู. ชั้นทั้ง ๕ นี้ก็ไม่ใช่ของ
หนักแก่บุคคลนั้น เขาไม่ยึดถือเอามา เขาว่างลงเสีย เขาก็ดับ
เย็นสนิทจากความทุกข์หรือความหนัก. นี่เรารู้จักสิ่งทั้งหลายทั้ง
ปวงอย่างนี้ ก็ไม่มีความสำคัญมันหมายความว่า ตัวกูเกิด ตัวกูแก่ ตัว
กูเจ็บ ตัวกูตาย, มันไม่ได้เกิดมาแต่ที่แรก มันก็ไม่มีอะไรจะตาย
จิตชนิดนี้ไม่มีความทุกข์.

รู้จักตายก่อนตายเสีย เป็นกฎของความจริง เกี่ยวกับธาตุ
เกี่ยวกับชั้น เกี่ยวกับอายตนะ เกี่ยวกับกิเลสตัณหา.

ตายก่อนตาย มิใช่กลายเป็นผี

แต่กลายเป็น สิ่งที่ไม่สูญหาย

ที่แท้คือ ความตาย ที่ไม่ตาย

มีความหมาย ไม่มีเกิด ประเสริฐ แล

อย่ามีเกิดมาเป็นตัวกู แล้วมันก็ไม่มีการตาย.

เดี๋ยวนี้มันเกิดมาแล้ว มันโง่มาจน ๔๐ - ๕๐ ปี ๖๐ ปี ๗๐
ปีแล้ว, มันโง่มาตลอดเวลา ว่ามีตัวกูอยู่ แล้วตัวกูจะต้องตาย

แล้วก็เดือดร้อนเพราะปัญหาที่จะต้องตาย; ต้องสลัดออกไป ไม่ต้องมีตัวกูที่ไต่เกิดมา แล้วจะอยู่และจะตาย. ถ้ามองเห็นอย่างนี้ ไม่มีตัวกูอย่างนี้ ก็ไม่มีการตาย คือมันทำให้ตายเสียก่อนแล้ว สำหรับจะไม่ต้องตายอีกต่อไป ไม่ต้องตายอีกต่อไป อย่างนี้ ขอเชิญมฤตยู มัจจุราชมาร่วมเล่นซ่อนหากันได้.

ผู้ที่เห็นตายก่อนตายนี้ กล้าทำให้มฤตยู มัจจุราชมาร่วมเล่นซ่อนหากัน มาหากูให้พบที, เรากล้าทำว่า มัจจุราชมารหากูให้พบที. มัจจุราชมันก็ไม่วิเศษวิโสอะไรไปหรอก ถ้ามีความโง่มีอวิชา มันก็ไปหากูพบที่ความยึดถือ แต่มันหากูของผู้ที่ไม่ยึดถือมันไม่พบ; ฉะนั้นเราก็เล่นซ่อนหากันกับมัจจุราช ซึ่งมัจจุราชจะหาเราไม่พบ. อย่างที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในเรื่องคาถาโมฆราช เห็นโลกโดยความเป็นของว่างจาก ตัวกู-ของกูอยู่ แล้วมัจจุราชก็จะไม่เห็นเธอ ผู้เห็นโลกอยู่อย่างนี้.

มัจจุราชจะไม่เห็นเธอ ผู้มองเห็นโลกอยู่อย่างนี้ ก็หมายความว่ามัจจุราชไม่ตามหาเราพบ เราเล่นซ่อนหากับมัจจุราชได้สำเร็จ มัจจุราชตามหาเราไม่พบ. หรือว่ามันเป็นเกลือกกับมัจจุราชเสียเลยก็ได้ จะไม่ต้องมีปัญหาอีกต่อไป หมายความว่า

ว่าความตายไม่มีความหมายแก่เรานั้นแหละ เราเป็นเกลือกกับ มัจจุราช ก็หมายความว่าอย่างนั้น ไม่มีปัญหาที่จะต้องตายอีกต่อไป. เล่นช่อนหากันที่ไร เราก็คณะมัจจุราชทุกที, เล่นกีฬา กับ มัจจุราช เรานะทุกที เพราะเหตุมีความรู้ มีสติปัญญา สำหรับ ที่ว่าตายแล้วก่อนตาย.

นี่มานั่งอยู่ที่นี้ เดียวก็กลับบ้าน เดียวก็ไปกินข้าว เดียวก็ ไปทำอะไรต่าง ๆ; แล้วจะทำอย่างไร ที่จะมีความรู้สึกว่า ไม่มีตัวกู สำหรับทำอย่างนั้น สำหรับทำอย่างนี้ หรือที่จะตายนี้.

เอาละ ตายก่อนตายมีความหมายอย่างนี้ ไม่ใช่คำพูดบ้า ๆ บอ ๆ เหมือนคนบางคนมันฟังกันไม่เข้าใจ, แล้วมันก็ดำเราว่า พูดบ้า ๆ บอ ๆ ไม่มีความหมาย ไม่มีสาระอะไร ว่าตายเสียก่อน ตาย. ความคิดนึกว่า ตัวกูนั้นให้หมดไปเสีย ก่อนแต่ที่ร่างกายนี้ มันจะแตกทำลาย ก็อยู่ตลอดเวลาด้วยร่างกายนี้ ที่ไม่ได้ยึดถือว่า เป็นตัวกู; ปัญหาเรื่องความตายก็ไม่มี เพราะผู้นี้มีได้มีอยู่ สำหรับจะตายอีกต่อไป เรียกว่า ตายเสียก่อนตาย. นี่เป็นเครื่อง ยาที่หายากนะ หาได้ยาก คนโง่หาไม่พบ ต้องมีปัญญาถึงขนาด เห็นสุญญตา เห็นอนัตตาเพียงพอ จึงจะหาเครื่องยาชื่อนี้พบ แล้วเอามาต้มกินได้.

ดับไม่เหลือ

นี่ถัดไปก็มาถึงเครื่องยาชื่อว่า ดับไม่เหลือ นี่สิ่งที ๗ นะ
 สิ่ง ๖ สิ่งทีแล้วๆ มา เอาอย่างละส่วนเดียวๆ ส่วนเดียว ส่วน
 อันสุดท้าย ดับไม่เหลือ นี่เอา ๖ ส่วน ๖ เท่ายาทั้งหลาย; ๖
 อย่างแรกเอาอย่างละซัง สมมติว่าอย่างละซังๆ พอมาถึงดับไม่
 เหลือสิ่งสุดท้ายนี้เอา ๖ ซังเลย รวมกันเป็น ๑๒ ซัง สำหรับของ
 ๗ สิ่ง.

ดับไม่เหลือ ดับไม่เหลือ หมายความว่า ความรู้สึกทีเกิด
 ขึ้น เมื่อเปื้อต่อการเวียนว่ายตายเกิด.

เปื้อหรือยัง, เปื้อต่อการเวียนว่ายตายเกิดหรือยัง?
 ถ้ายังไม่เปื้อ ก็หาเครื่องยานี้ไม่พบหรอก ต่อให้หาให้ตายก็
 ไม่พบ. มันจะพบได้ สำหรับคนทีเปื้อการเวียนว่ายตายเกิด
 แล้วเท่านั้นแหละ จึงจะหาเครื่องยาชื่อว่าดับไม่เหลือพบ คือมัน
 จะผุดขึ้นมาในใจเองว่า กุสมักรดับไม่เหลือ, กุฐีเก็ยจเวียน
 ยวตายเกิดอีกต่อไปแล้ว กุเปื้อ กุไม่เอาแล้ว กุสมักรดับไม่เหลือ,

กุสมัครหยุดกันที พอกันที ดับไม่เหลือกันที คนนี้หาเครื่องยานี้พบแล้ว เครื่องยาชื่อดับไม่เหลือ.

นี่ต่อรองให้มากแล้วนะ ว่าถ้าไม่พบเดี๋ยวนี้ ก็ขอให้พบเมื่อจะดับจิตก็ยังเอานะ; ยังอีกวินาทีเดียวจะดับจิตนะ ก็ขอให้หาพบเถอะว่า กูขอสมัครดับไม่เหลือ กูพอที กุสมัครดับไม่เหลือ ก็พบ ดับไม่เหลือ แล้วก็ตายไปเลย, วินาทีเดียวพบกินแล้วตายดับไปเลย; อย่างนี้ก็ยังบรรลุนิพพานได้ เพราะเห็นดับไม่เหลือ เข้าถึงความดับไม่เหลือ. เราเรียกอาการอย่างนี้ว่า ตกกระไดพลอยกระโจนให้ดี ๆ แม้ว่าตกกระไดลงไปแล้ว แวบลงไปแล้วก็กระโจนให้ดี ๆ ให้มันถึงโดยไม่มีอันตรายอะไร.

เมื่อเราจะตายด้วยโรคอะไรก็ตาม โรคร้ายกาจ โรคไม่ร้ายกาจ โรคอะไรก็ตาม มันจะตายอยู่ในวินาทีนี้แล้ว ก็สมัครดับไม่เหลือ สมัครดับไม่เหลือ ผสมโรงกับร่างกายไป. ร่างกายดับจิตก็ดับ กูก็ดับ ความยึดถือกูก็ดับ ดับตัวกูเสียให้หมด พร้อมกับร่างกายที่มันจะดับ. นี้เรียกว่า ตกกระไดพลอยกระโจน ใครทำไม่เป็น คนนั้นจะขาดทุนไปอีกหลายร้อยชาติ; ใครทำเป็นมันก็ได้กำไร ในวินาทีนั้นแหละ สามารถที่จะดับไม่เหลือ สิ้นสุด

ในการเวียนว่าย บรรลุนิพพานได้ในวินาทีนั้น.

ฉะนั้นต้องพยายามดู ดูการเวียนว่าย วนเวียน เวียนว่าย อยู่ ทุกวันทุกคืนๆ. เวียนว่ายในอะไร? เวียนว่ายในกิเลส เวียนว่ายในกรรม ในผลกรรม, เวียนว่ายในกิเลส กรรม ผลกรรม, กิเลส กรรม ผลกรรม, กิเลส กรรม ผลกรรม. นี้พอคนที่ไวย ไม่เอาอีกแล้วไวย หยุดที่ พอที่ พอกันที่สำหรับความ เวียนว่าย, มองเห็นความน่าเกลียดน่าชัง น่าเบื่อน่าระอา ของ การเวียนว่าย; แล้วต้องการจะหยุด จะดับไม่เหลือ จะไม่มีการ เวียนว่าย. มันจนที่สุดท้าย มันเป็นศีลปะยิ่งกว่าศีลปะ มันเป็น เกล็ดยิ่งกว่าเกล็ด.

ฉะนั้นให้พยายามมองดู ความน่าชังของการเวียนว่าย น่าเกลียดน่าชังแห่งการเวียนว่าย, มาทบทวนมานอยู่อย่างนี้ มี ปัญหาเรื่องความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ทุกวันๆ ไม่มีที่สิ้นสุดอย่างนี้. ให้เกิดความรูสึกว่า พอที่ๆ พอที่ๆ พอจริงๆ นะ แล้วจิตมันก็น้อมไปเพื่อนิพพานเอง, ถ้าเห็นว่ามันอยู่นี้มัน เลวเหลือประมาณ จิตมันก็น้อมไปเองเพื่อนิพพาน เหมือนกับ จิตเห็นทุกสิ่งว่างจากตัวตน จิตก็น้อมไปเพื่อพระนิพพานเอง โดยอัตโนมัติ.

เราดูความทนทานแห่งการเวียนว่าย ให้ชัดเจน
แจ่มแจ้ง เป็นปัจจุบันจิตอยู่อย่างนี้ มันก็น้อมไปเพื่อดับ
ไม่เหลือ. เป็นยอดคิดปะคือสิ่งที่ดีที่สุด ที่มีค่าที่สุด ประเสริฐที่สุด
งดงามที่สุด แห่งการสิ้นกรรม ไม่ต้องเวียนว่ายไปตามกรรม,
แห่งการสิ้นตัวตน ไม่มีตัวตนสำหรับจะหนัก จะแบก จะยึดถือ
อีกต่อไป, สิ้นกิเลส กิเลสไม่เกิดได้ เพราะว่ามันไม่มีตัวตน,
แล้วก็สิ้นวัฏฏะ คือไม่มีการว่ายวน, แล้วก็สิ้นสังขาร คือการ
ปรุงแต่ง.

สังขารคืออาการของปฏิจสมุปบาท; ไม่ใช่สังขาร
ร่างกายเนื้อหนัง ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง, สังขารข้างนอก เงินทอง
ข้าวของ ไม่ใช่สังขารอย่างนั้น นั่นก็คือสังขารเหมือนกัน. แต่
เดี๋ยวนี้พูดว่า สิ้นสังขาร ในที่นี้คือสิ้นการปรุงแต่ง ไม่มีการปรุง
แต่งแห่งความคิดนึกว่าตัวตน สำหรับจะมีปัญหาเกี่ยวกับอะไรอีกต่อ
ไป, หยุดปรุงแต่งเป็นตัวกู-ของกู เสียที นี้เรียกว่าสิ้นสังขาร.

คำว่า สังขาร นี้แปลได้หลายอย่าง มีความหมายหลาย
อย่าง, อย่างที่สำคัญที่สุดนั้นแปลว่า ปรุงแต่ง หยุดปรุงแต่งเกิด
นั้นแหละเรียกว่า หยุดสังขาร. ปรุงแต่งนี้คือปรุงแต่งด้วยอวิชชา

ว่ามันเป็นตัวกู มันเป็นของกู เกิดความอยาก คือค้นหา, เกิดอุปาทาน คือความยึดถือ, เกิดความยึดถือแล้ว ก็มีภพมีชาติ สำหรับจะเป็นทุกข์; การปรุงแต่งเป็นกิริยาอาการของปฏิบัติ-สมุปบาท. นี้เราเรียกว่า สังขาร.

คำว่า *เตสํ วุปสโม สุโข ความรำงับเสียได้ซึ่งสังขาร เป็นสุขอย่างยิ่ง* นั้นไม่ได้หมายถึงความตาย ไม่ได้หมายความว่าร่างกายตาย; หมายความว่าหยุด หยุดสังขาร คือการปรุงแต่งเสีย, ดับสังขาร คือดับการปรุงแต่งเสีย แล้วก็มีความสุขอย่างยิ่ง ร่างกายไม่ตาย แล้วก็รู้สึกเป็นสุขอย่างยิ่ง. ตายแล้วจะรู้สึกเป็นสุขอย่างไร คนบ้าเท่านั้นแหละที่จะคิดว่า ตายแล้วจะไปรู้สึกเป็นสุขได้อีก, หรือว่านิพพานดับอะไรหมดแล้วจะเป็นสุขได้อีก นี้มันเป็นคนบ้าเท่านั้นที่จะคิดอย่างนั้นได้; ถ้าคนดี ๆ มันต้องมีความรู้ มองเห็นว่ามันต้องมีสิ่งสำหรับจะรู้สึกชิ มันจึงจะรู้สึกเป็นสุขได้.

ฉะนั้นเรา *เตสํ วุปสโม สุโข* ระวังสังขารทั้งหลายเสีย แล้วเป็นสุขอย่างยิ่ง ก็คือหยุดการปรุงแต่งแห่งจิตใจเสีย ในจิตใจอย่ามีการปรุงแต่งเป็นตัวกู-ของกู หยุดอันนี้เสีย แล้วจิตนั้น

แหละยังไม่ตาย รู้สึกได้ ว่าเป็นสุขอย่างยิ่ง. อย่าไปปรุงแต่งให้เป็นตัวกู-ของกู ลูกของกู เมียของกู ผัวของกู เงินของกู ว่างของกู ความของกู ไร่นาของกู อะไรของกู อย่าไปปรุงแต่งอย่างนั้น, หยุดความคิดปรุงแต่งอย่างนั้นเสีย เรียกว่า หยุดสังขาร ดับสังขาร ระงับสังขาร เสียได้; แล้วจิตนั้นเองมันจะรู้สึกได้ เพราะมันยังไม่ได้ตาย มันยังรู้สึกอะไรได้ มันก็รู้สึกว่าเป็นสุขอย่างยิ่งได้.

อย่าไปหวังว่าตายแล้ว ไม่มีอะไรแล้ว จะรู้สึกเป็นสุข; นี่มันรู้สึกไม่ได้ เพราะมันไม่มีอะไรจะรู้สึก. ถ้าอยากจะรู้สึกเป็นสุขกันบ้าง แล้วก็ขอให้ละวาง สิ่งที่กำลังยึดถือหรือปรุงแต่งนี้เสีย. ยึดถือว่าชีวิตนี้ของกู อะไรของกู มีอะไรๆ ของกู ฟุ้งไปเลย นี่เรียกว่ามันมีสังขาร คือการปรุงแต่ง; หยุดสังขารนี้เสีย เรียกว่า สิ้นสังขาร สิ้นการปรุงแต่ง นี้เราเรียกว่า ดับไม่เหลือ.

ดับไม่เหลือคือสิ้นกรรม สิ้นกระแสกรรม สิ้นรับผลกรรม ไม่ต้องรับผลกรรม ไม่มีการทำกรรม, สิ้นตัวตน คือไม่ปรุงแต่งเป็นตัวตนขึ้นมาอีก, แล้วก็สิ้นกิเลส มันไม่มีตัวตนเป็นที่ตั้งแห่งกิเลส, แล้วก็สิ้นวิภวภูติ เพราะมันไม่มีกิเลส มันก็ไม่มีวิภวภูติ มันไม่ว่ายเวียน, แล้วมันก็สิ้นสังขาร เพราะไม่มีกิเลส ไม่

มีวิชา ไม่มีความงั้ ที่จะมาทำให้เกิดการปรุงแต่ง.

นี่เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาทมันดับ หยุด สิ้นสุดลง สำหรับการปรุงแต่งเพื่อให้เกิดทุกข์; ปฏิจจสมุปบันธรรมก็เหลือแต่ซากที่ไม่เป็นทุกข์ เหมือนกับไฟดับแล้วเหลือแต่ถ่านไฟที่เย็น ๆ นี้ มันก็ยังเหลืออยู่เหมือนกัน แต่มันไม่เป็นทุกข์. ฉะนั้นดับกิเลส ตัณหา บ้า ๆ บอ ๆ อะไรเสีย มันก็จะเหลือแต่ถ่านไฟ ก็ร่างกาย ล้วน ๆ ที่ไม่เป็นทุกข์, ตอนนี้จะรู้สึกเป็นสุข ถ้าชอบความรู้สึก.

แต่พระพุทธเจ้าท่านไม่ได้สอนให้มาหลงความรู้สึกที่เป็นสุข ให้ดับสิ้นสุดกันเสียเลย จึงพูดว่า นิพพานนี้มันอยู่เหนือสุขเหนือทุกข์; แต่ชาวบ้านไม่ชอบ ต้องพูดว่า นิพพานนี้เป็นสุขอย่างยิ่ง. บางคราวพระพุทธเจ้าจะตรัสว่า นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง ก็เพื่อให้คนที่ชอบสุขจะได้สนใจนิพพาน; แต่ถ้าปฏิบัติตามได้จริง ถึงนิพพานแล้ว มันจะอยู่เหนือความรู้สึกว่าเป็นสุข ว่า เป็นทุกข์.

ที่เรียกว่าความสุข ก็เป็นปฏิจจสมุปบันธรรมเหมือนกันแหละ เป็นสังขารเหมือนกันแหละความสุข เพราะมันเป็นความรู้สึกของเวทนาขันธ์ มันก็ไม่เที่ยงไปตามแบบของเวทนาขันธ์

จะไปเอาความสุขอะไรกับมันได้.

แต่ว่าเดี๋ยวนี้ ถ้าว่าจะมีความรู้สึกที่เป็นสุขกัน ก็ต้อง
 อย่างนี้เท่านั้น คือว่าดับความหลงไหลในสิ่งใด ความยึดถือในสิ่ง
 ใดเสีย แล้วก็มันจะไม่เป็นทุกข์ในสิ่งนั้น: ดับความยึดถือใน
 ชีวิตนี้เสีย ชีวิตนี้ก็จะเป็นอย่างอื่น, ดับความยึดถือในความสุข
 เสีย ความสุขนั้นจะเป็นของอื่น; มิฉะนั้นความสุขนั้นจะเป็น
 ของร้อน ไปยึดถือมันเข้าเถอะ.

ฉะนั้นความสุขที่แท้จริงนั้น มันต้องปราศจากความยึดถือ
 แล้วไม่ควรเรียกว่าความสุข เรียกให้ดีที่สุดเรียกว่า ความสิ้นสุด
 แห่งความทุกข์. อย่าไปกะลิมกะเหลี่ยจนเหลือความสุขที่ไหน
 ไว้อีก มันจะโง่, มันจะโง่ โง่ครั้งสุดท้าย แล้วมันจะดับยาก.
 ว่าไปตามความจริงดีกว่า ว่ามันมีแต่ความทุกข์นี้ ยึดถือ แล้วก็
 แยก แล้วก็หนัก แยกอะไรก็หนักทั้งนั้น ยึดถืออะไรก็หนักทั้งนั้น.
 อย่ายึดถือโดยประการทั้งปวง มันก็ไม่หนัก มันก็ไม่ทุกข์ เท่านั้น
 พอแล้ว. เอาแต่ว่าจิตใจที่ไม่ได้แยกถืออะไรไว้ เป็นจิตใจที่ว่าง
 ที่ไม่มีความทุกข์ มันก็ควรจะพอใจแล้ว; เรียกว่าสิ้นสุดแห่ง
 ความทุกข์ *อนุดิ ทุกขสฺส ที่สิ้นสุดแห่งความทุกข์.*

เมื่อพระพุทธเจ้าท่านยังมีชีวิตอยู่ ท่านจะบวชให้ใคร ท่านบอกว่า มาประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งความทุกข์, ท่านว่าเท่านั้นแหละ ไม่ได้ใช้คำว่า นิพพาน นิพเพินอะไร เหมือนตอนหลังๆ นี้ มาทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งความทุกข์ ให้ความดับสิ้นสุดแห่งความทุกข์ปรากฏแก่จิตใจของเธอ. คนนั้นก็มาอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ ดับความทุกข์หมดได้ ก็เป็นพระอรหันต์; ก็มีเท่านั้น เรื่องมันมีเท่านั้น ว่าดับทุกข์หมดสิ้นไม่มีเหลือ.

นี่มันต้องดับไม่เหลือแห่งความทุกข์ แห่งต้นเหตุของความทุกข์ แห่งการปรุงแต่งแห่งความทุกข์ มันจึงดับทุกข์ไม่เหลือ; เดียวนี้เราเรียกสั้นๆ ว่า ดับไม่เหลือ ดับไม่เหลือ.

ถ้าทำเวลาอื่นไม่ได้ ขอให้ทำในเวลาวินาทีสุดท้ายที่จะตายจะดับจิต ทำให้ได้เถอะ มันจะไม่เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพระพุทธศาสนา เพราะยังสามารถทำให้ดับได้ในวินาทีสุดท้าย เมื่อร่างกายมันจะดับ.

คนแก่ๆ นึกถึงให้มาก มันใกล้เข้ามาแล้ว วินาทีนั้นมัน

ใกล้เข้ามาแล้ว ถ้าใช้วินาทีนี้ไม่เป็น แล้วมันก็จะต้องเวียนว่าย
ต่อไปอีกมากแหละ. นี่รีบใช้ให้เป็น ใช้ให้ทันเวลา ใช้ให้ถูกต้อง
ตามแบบที่เรียกว่าตกกระไดแล้วพลอยกระโจนให้ดีๆ จะถึงพระ
นิพพานได้ ด้วยการสมัคดับไม่เหลือ สมัคดับไม่เหลือ, ฉัน
สมัคดับไม่เหลือ พอกันที่สำหรับการเวียนว่าย. นี่เคล็ดอย่างยิ่ง
เคล็ดอันสุดท้าย เรียกว่า ดับไม่เหลือ.

เคล็ดอันที่ ๑ ว่า *ไม่รู้ไม่ชี้* ไม่รู้ไม่ชี้กับมึง.

เคล็ดที่ ๒ ว่า *ช่างหัวมัน* ช่างหัวมัน อย่าเอามาใส่ใจให้
เป็นโรคประสาท.

เคล็ดที่ ๓ ว่า *มันอย่างนั้นเอง* อย่างนั้นเอง ไม่แปลก
ไม่ยินดีไม่ยินร้าย.

เคล็ดที่ ๔ ว่า *ไม่มีตัวกู-ของกู* มันเป็นเช่นนั้นเองของ
ธรรมชาติ.

เคล็ดที่ ๕ ว่า *ไม่น่าเอา ไม่น่าเป็น* เพราะมันเป็นแต่
เพียงความเป็นเช่นนั้นเอง เป็นปฏิจัสมุပ္ปันนธรรม, เป็นเพียง
อาการแห่งปฏิจัสมุပ္บาท เพราะฉะนั้นจึงไม่น่าเอาไม่น่าเป็น.

เคล็ดที่ ๖ *ตายก่อนตาย* ตายก่อนตาย เราไม่ได้มีตัว

เองที่แท้จริง มันเท่ากับว่าตายแล้วก่อนตาย; เราไปโง่ให้มันมี
ตัวเราขึ้นมา มันก็มีปัญหาเรื่องความตาย. ฉะนั้นอย่ามีปัญหา
เรื่องความตาย ก็อย่ามีตัวมีตนที่ได้เกิดมาสำหรับจะตาย ดับตัว
คนเสียได้ มันก็ตายก่อนตาย.

เคล็ดที่ ๗ นี้ดับ *ดับไม่เหลือ* ดับไม่มีอะไรเหลือ เรียกว่า
พอกันทีสำหรับการเวียนว่าย, พอกันทีสำหรับการเวียนว่าย.

นี่เรียกว่า เคล็ดสำหรับดับทุกข์สิ้นเชิง เคล็ดที่ได้มาจาก
หัวใจของพระธรรม หัวใจของพระพุทธศาสนา คำสั่งสอนชั้นลึก
ที่สุดในพระพุทธศาสนา ถ้าเราประมวลเอามาแต่ส่วนที่มันลึก ๆ นะ
ก็จะได้พบถ้อยคำเหล่านี้แหละ : ว่ามันมีแต่สิ่งที่ไม่ควรจะไปรู้ไป
ชี้, มีแต่สิ่งที่ไม่ควรจะไปปล่อยว่าช่างหัวมัน มันเปลี่ยนแปลงไป อนิจ-
จัง ทุกขัง อนัตตาไป ตามแบบของมัน ช่างมัน, แล้วมันเป็น
อย่างนั้นเอง เป็นอย่างอื่นไม่ได้, ไม่มีตรงไหนที่เป็นตัวกู-ของกู,
มันจึงไม่น่าจะไปหลงเอาหลงเป็น, ให้มันตายเสร็จเสียก่อนตาย
คือเลิกโง่ว่ามีตัวกูเกิดมา มันก็ตายของมันเองโดยไม่ต้องไปฆ่ามัน,
มันก็ดับไม่เหลือ ดับไม่เหลือกันตรงนี้ เป็นเคล็ดสุดท้าย.

นี่ว่าเครื่องยาทั้งหมด ๗ อย่าง เอามาเคล้ากันใส่หม้อ

เสกคาถาว่า สพฺเพ ธมฺมา นาลํ อภินิเวสาย แปลว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวง อันใคร ๆ ไม่ควรยึดมั่นถือมั่นว่าเป็น ตัวกู-ของกู; ก็ใส่หม้อต้มเคี่ยวให้น้ำเหลือหนึ่งในสาม ให้มันเข้มข้น ก็รู้ธรรมะอย่างเข้มข้น. เราต้องรู้ธรรมะอย่างเข้มข้น เหมือนกับว่าต้มยาเคี่ยวไปให้เหลือหนึ่งในสาม ให้มันเข้มข้น; ฉะนั้นรู้ธรรมะอย่างเข้มข้นซิ อย่ารู้ธรรมะอย่างปะล่อมปะแล่ม เพียงแต่ว่าเอาน้ำรดลงบนเครื่องยาแล้วก็กิน อย่างนี้มันจะหายอย่างไรได้, เอาเครื่องยาใส่หม้อ แล้วเอาน้ำรดลงไป แล้วเอาน้ำมากินนี้ มันจะหายอย่างไรได้ มันต่างกันมากกับที่เคี่ยวไป ๆ เคี่ยว ๆ เหลือ ๑ ใน ๓ มันเข้มข้น กินเข้าไปแล้วมันมีผล.

ฉะนั้นให้ศึกษาธรรมะ ให้เล่าเรียนธรรมะ ให้ปฏิบัติธรรมะอย่างเข้มข้น เห็นโดยประจักษ์. แล้วกินนี้ คือว่ากินขนาดที่ว่ามันแก้ปัญหาก็ได้หมด กินวันละชนิดก็ได้ กิน ๓ เวลา, อย่างน้อยกิน ๓ เวลา ยามันเข้มข้น กินที่ละช้อนชา วันละ ๓ เวลา ก็หมดสรรพโรค เป็นโลกอุดร คืออยู่เหนือโลก เหนือปัญหา เหนือความตาย.

วิธีการอย่างนี้ที่อาตมาเรียกว่า *เคล็ด คีอมน* เหมือนกับ

ปาฏิหาริย์ แล้วมันงดงามที่สุด มันน่าดูที่สุด มีค่ามากที่สุด
เป็นงานละเอียดอ่อน.

การบรรยายนี้ชื่อว่า ศิลปะแห่งการใช้เคล็ดจากหัวใจ
พระธรรม, หัวใจพระธรรม หัวใจพระศาสนา ถอดออกมาได้
เป็นเคล็ด เป็นเพชร เป็นเพชรคือเป็นหัวใจที่สุด แล้วก็มาใช้แก้
ปัญหา คือดับทุกข์โดยประการทั้งปวง.

ก็บอกแล้ว วันนี้เป็นวันสุดท้าย ของการบรรยายภาควิสา-
ขบุชา เราเคยจัดไว้เป็นภาคๆ. ภาคนี้ถ้าบรรยายทุกครั้ง จะได้
ทั้งหมด ๑๓ ครั้ง แต่เว้นเสียครั้งหนึ่ง เพราะมันไปตรงกันกับ
งานศพอาจารย์ที่พุมเรียง วันนั้นเว้นเสียครั้งหนึ่ง ภาคนี้เลยมี
เพียง ๑๒ ครั้ง; แล้วก็ล้วนแต่พูดถึงเคล็ดทั้งนั้นแหละ แต่ใช้
คำว่าศิลปะ ศิลปะที่เกี่ยวกับชีวิต ก็เคล็ดที่เกี่ยวกับชีวิต.

ชีวิตนี้ตั้งอยู่ในฐานะที่จะกระทำกับมันอย่างใช้เคล็ด
อย่างใช้ศิลปะได้ เราจึงใช้เคล็ด ใช้ศิลปะกับชีวิตนี้ : มีเคล็ด
ทำให้ชีวิตอยู่เหนือปัญหาโดยประการทั้งปวง, มีเคล็ดทำให้มี
ชีวิตที่เหมาะสมอยู่ในโลก ใช้อริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นยอดของ
เคล็ด, แล้วเป็นเคล็ดของการใช้สติอย่างดีที่สุดในทุกกรณี, ใช้

เคล็ดในการดู ด้วยยถาภูตสัมมัมปัญญา, ใช้เคล็ดในการที่มี
พระพุทธเจ้าอยู่กับเนื้อกับตัวของเราตลอดเวลา, มีเคล็ดที่อยู่
กับนิพพานได้ในชีวิตประจำวันทุกวัน, แล้วมีเคล็ดที่อยู่เหนือกรรม
มีความสิ้นกรรมอยู่โดยปรกติ, แล้วมีเคล็ดสำหรับจะมีชีวิตอยู่
ด้วยจิตว่าง ว่างจาก ตัวกู-ของกู.

วันนี้สรุปเคล็ดทั้งหมดว่า มันเป็นเคล็ดทั้งหลาย ที่ถอด
ออกมาได้จากหัวใจของพระธรรม ดังคำบรรยายที่ได้กล่าวแล้ว
เป็นลำดับมา: ว่าให้รู้จักไม่รู้ไม่ชี้, รู้จักช่างหัวมัน, รู้จัก
อย่างนั้นเอง, รู้จักไม่มีตัวกู-ของกู, รู้จักไม่นำเอาไม่นำเป็น,
รู้จักตายเสียก่อนตาย, รู้จักดับไม่เหลือ เป็นสิ่งสุดท้าย.
อุปมาเหมือนกับว่าเป็นยาหม้อ หาเครื่องยามา ๗ อย่าง คัมแล้ว
ก็กิน ก็หมดสรรพโรค กลายเป็นโลกอุดร คือบรรลुพระนิพพาน
จึงจะเรียกว่าเป็นโลกอุดร.

การบรรยายในวันนี้ครั้งสุดท้ายนี้ ก็เป็นการสมควร
แก่เวลาแล้ว, อาตมาขอยุติการบรรยาย เป็นโอกาสให้พระ
คุณเจ้าทั้งหลาย ได้สวดบทพระธรรม ในรูปแบบคณสาธยาย
ส่งเสริมกำลังใจของท่านทั้งหลาย ในการประพฤติปฏิบัติ
สืบต่อไป ในกาลบัดนี้.

ผู้ดับไม่เหลือ

อย่าเข้าใจ	ไปว่า	ต้องเรียนมาก
ต้องปฏิบัติ	ลำบาก	จึงพ้นได้
ถ้ารู้จริง	สิ่งเดียว	ก็ง่ายตาย:
รู้ดับให้	ไม่มีเหลือ	เชื่อก็ลอง.
เมื่อเจ็บไข้	ความตาย	จะมาถึง
อย่าพรันพรึง	หวาดไหว	ให้หม่นหมอง
ระวังให้	ดีดี	“นาที่ทอง”
คอยจดจ้อง	ให้ตรงจุด	หลุดได้ทัน.
ถึงนาที่	สุดท้าย	อย่าให้พลาด
ตั้งสติ	ไม่ประมาท	เพื่อดับขั้นธ
ด้วยจิตว่าง	ปล่อยวาง	ทุกสิ่งอัน
สารพัน	ไม่ยึดครอง	เป็นของเรา.
<u>ตกกระได</u>	<u>พลอยกระโจน</u>	<u>ให้ดีดี</u>
จะถึงที่	มุ่งหมาย	ได้ง่ายเข้า
สมัครใจ	ดับไม่เหลือ;	เมื่อไม่เอา
ก็ดับ “เรา”	ดับตน	คลนิพพาน ฯ

ตายก่อนตาย

ตายเมื่อตาย ย่อมกลายเป็น
 ตายไม่ตาย ได้เป็นทั้ง ตายใหม่
 ตายใหม่ เพื่องให้ เขาเสียใจ
 ตายไว้โดย นั่นคือตาย เสียก่อนตาย

ตาย ก่อนตาย ผู้ใดกลายเป็น
 แต่กลายเป็น สิ่งที่ไม่สูญหาย
 ที่แท้คือ . ความตาย ที่ไม่ตาย
 มีความหมาย ไม่มีใคร ได้เกิดแล้ว

คำพูดนี้ มีผลต่อ ชนชั้น
 เขมรก่อนสิ้นสิ้น ทาง คนตาบอด
 แต่เป็นความ ละเอียด ไม่เห็นแปร
 ใจคนใดแก่ ธรรมดาได้ ไม่ตายเลย ๕

ศิลปะแห่งการใช้เคล็ดจากหัวใจพระธรรม

- ศิลปะก็คือเคล็ด เคล็ดต้องเป็นของที่ลงทุนน้อยได้ผลมาก ผลที่สูงสุด ก็คือดับทุกข์ได้ อย่างกับปาฏิหาริย์.
- ธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “อันเรากล่าวไว้ดีแล้ว” ต้องเป็นธรรมที่คนธรรมดาสามัญสามารถใช้ดับทุกข์ได้ ใช้อย่างเคล็ด.
- เคล็ดที่ออกมาจากหัวใจพระธรรม จึงเป็นของวิเศษที่จะดับทุกข์ได้ อันได้แก่: เปลือกไม่รู้ไม่ชี้, แก่นช่างหวัมน, รากอย่างนั้นเอง, ใบไม่มีกู-ของกู, ดอกไม่นำเอามาเป็น, ลูกตายก่อนตาย และเมล็ดดับไม่เหลือ เสกด้วยคาถา สหุเพ ธมฺมานาลํ อภินเวสย กอนลงหม้อต้ม.
- ไม่รู้ไม่ชี้ หาพบได้ เมื่อไม่อาศัยในอดีต ไม่กังวลต่ออนาคต ควบคุมปัจจุบันให้ดีที่สุด.
- ช่างหวัมน หาพบได้ เมื่อมองเห็นว่า สังขารทั้งหลายต้องเป็นไปตามกฎของมัน ช่างหวัมน กูไม่เอากะมิง.
- อย่างนั้นเอง หาพบเมื่อเห็นว่า ทุกอย่างเป็นอย่างนั้นเอง ตามเหตุปัจจัยของมัน ก็จะหยุดความอยากเสียได้ แล้วก็ถึงจุดหมายปลายทาง คือความดับทุกข์.
- ไม่มีตัวกูของกู หาพบเมื่อจิตว่างจากความยึดถือว่าตัวตนของคน เพราะมองเห็นว่าทุกสิ่งเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ไม่มีความหมายแก่ตัวตน.
- ไม่นำเอาไม่นำเป็น หาพบเมื่อเห็นว่า ในโลกนี้ไม่มีอะไร มีแต่ปัจจุสมุปบาทและปัจจุสมุปบันธรรม ซึ่งเป็นกระแสแห่งความทุกข์ ไปเอาไปเป็นเข้าแล้วจะเป็นทุกข์.
- ตายก่อนตาย หาพบเมื่อไม่มีความคิดว่า กูมีอยู่ ก็ไม่มีกูที่จะต้องตาย นี่คือการตายก่อนตาย.
- ดับไม่เหลือ จะหาพบเมื่อเป็อการเวียนว่ายของ กิเลส กรรม สันกรรม ก็จะถึงความสิ้นกรรม คือสิ้นตัวตน แล้วความทุกข์ก็ดับไม่เหลือ.